ARKA

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYVE

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés 3
Polgármesteri köszöntő 3
Előszó 5
Arka bemutatása 7
Örökségünk 9
Országos műemlékvédelem 9
Helyi értékek 12
Egyedi tájértékek 15
Természeti és táji védelem és a kulturális örökség védelme 30
Eltérő karakterű településrészek 32
Építészeti útmutató 34
Falusias és üdülőházas területrészek 35
Magasság 35
A tetőhajlásszög és tetőforma 35
Telepítés 37
Terepalakítás 38
Anyaghasználat, színek 38
Kerítések a községben 39
Természetvédelmi szempontból meghatározó területek 41
Mai példák 43
Kertek, udvarok 43
Erkélyek, tornácok 44
Ajtók, ablakok 46
Homlokzatképzés 48
Közterületi növényzet 49
További jó példák 50
Hirdetések, reklámtáblák 53

1.

BEVEZETÉS

POLGÁRMESTERI KÖSZÖNTŐ

Tisztelt Arkai Lakosok!

Arka az otthonunk.

Az épített és a táji környezet kultúránk szerves és jelentős része, ezért gondoskodni kell megőrzéséről, védelméről, és megfelelő irányú továbbfejlesztéséről.

Igyekezzünk olyanná formálni, amilyet mi szeretünk, szeretnénk, hogy olyan lehessen, amilyet mi közösen megálmodunk.

E kézikönyv elkészítése azért fontos számunkra, mert mi határozhatjuk meg azokat az alapvető elvárásokat, amelyek alapján az otthonunk arculata formálódik.

Döntünk arról, hogy mi az, amit biztosan nem szeretnénk a jövőben sem épületeinken, közterületeinken, és javaslatokat teszünk arra, hogy mi az, amit értéknek, követendőnek, maradandónak tartunk.

A kézikönyv nem kizárólag szakembereknek készül, elsősorban a települési döntéshozók és az itt élő emberek tájékoztatását segítő, szemléletformáló kiadvány.

Röviden, lényegre törően, és mindenki számára érthető módon mutatja be a település környezetalakítással kapcsolatos elvárásait.

A kiadvány az arculati jellemzők mellett bemutatja a meglévő építészeti értékeket, az elmúlt években egységes gondolkodás mentén megvalósított fejlesztéseket és ismertet olyan javaslatokat, jó példákat, melyek alkalmasak a településkép minőségi formálására.
A polgármesteri program kezdetektől meghatározó eleme a település arculati elemek megőrzése, azok továbbgondolása, továbbfejlesztése.
Ez az arculati kézikönyv egy újabb eleme annak az évek óta tartó közös gondolkozásnak, mellyel együtt alakítjuk az Otthonunkat.

Forgassák nyitott szívvel és gondosan, ahogyan mi elkészítettük Önöknek.

Varkoly Ferenc
Arka polgármestere

ELŐSZÓ

A településkép védelméről szóló 2016. LXXIV. törvény és a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012. (XI.8.) kormányrendelet alkalmazásában Arka község településképi arculati kézikönyve a település esztétikus lakókörnyezetének kialakítása illetve védelme érdekében készül. A kézikönyv szemléletformáló útmutatásként szolgál nemcsak a szakemberek, a települési döntéshozók, de a jelenlegi lakosság és az idetelepülni vágyók számára is.

Az arculati kézikönyv a község településrészeit arculati jellemzőikkel, értékeikkel mutatja be, a településkép minőségi formálására vonatkozó javaslatokat tartalmaz, iránymutatást ad a településképhez illeszkedő építészeti elemekkel, beépítésekkel.

Az arculati kézikönyv célja, hogy bemutassa a község épített és természeti értékeit, az település építészeti arculatának jellemzőit, felhívja a figyelmet azokra a hétköznapi szépségekre, melyek létezésükkel észrevétlen meghatározzák környezetünket, hatnak lelkületünkre, hangulatunkra, Az épített és táji környezet minősége alapvetően határozza meg testi és lelki egészségünket, és megfelelő keretet adhat emberi méltóságunk kiteljesítéséhez is. Az életminőséget emelni képes épített és természeti környezet harmonikus együttélése alkotja a kulturális tájat, amelyet a helyi adottságokhoz alkalmazkodó minőségi, építészeti alkotások folyamatosan gazdagítanak. Iránymutatást, segítséget kívánunk adni, ezzel megkönnyítve az építtetők számára a döntést.

Az ajánlások nem tekinthetők kötelező jellegűnek, a céljuk nem a tervezési szabadság megkurtítása, uniformizálása, hanem éppen a valós értékek megismertetése, a sokféle izgalmas lehetőség feltárása. Az unalomig másolt, giccses, sokszor külföldről importált klón épületek helyett a hazai gyökerekkel rendelkező és a település karakteréhez illeszkedő választási lehetőségek bemutatása, a nem médiumokból diktált, hanem a valódi kulturális folytonosságból táplálkozó - helyes öntudaton alapuló szabadság

megismertetése. A kézikönyv nem egy merev, lezárt egész, hanem nyílt, folyamatos hozzászólást és változtatást lehetővé tevő kezdeményezés kíván lenni, ahogy a település története sem befejezett, hanem folyamatosan továbbíródik.

Ezért, ha újabb szép ház születik, az bekerülhet, sőt be is kell, hogy kerüljön e könyvbe, hogy ezáltal büszke lehessen rá építtetője, tervezője, kivitelezője és a település egyaránt.

2.

ARKA BEMUTATÁSA

Arka Borsod-Abaúj-Zemplén megye észak-keleti részén, a Zempléni-hegység észak-nyugati lábánál, a Malom patak völgyében elhelyezkedő zsáktelepülés. A község a járásközponttól – Encstől – 18 km-re fekszik. Arka az ember felszín alakító tevékenységéből keveset látott, valamikori tófenéken fekvő, alig 60 fős kis község, gyönyörű természeti adottságokkal. A települést körülvevő hegyek közül a Magoska a legnagyobb a maga 734 méterével, korábban egy működő vulkán volt. A település közigazgatási területének jelentős része erdőterület. A településen végzett régészeti feltárások által kutatott területeken előforduló őskőkori leletek bizonyítják, hogy a település területén már e korban is volt élet. A településen élők főként mezőgazdasági termeléssel foglalkoztak. A törpefalu rengeteg látnivalóval, természeti és örökségi kinccsel rendelkező település, így a foglalkozási profil is átalakult, főként a turisztikai szálláshelyszolgáltatás és a vendéglátás került az előtérbe. A falun keresztülfolyik a Malom patak, mely a falu településképében jelentős szerepet játszik.

A zsákfalu településmorfológiai szempontból hagyományos egyutcás törpefalu, ahol a mély telekkialakítások főként a falusias lakóépületeknek adnak helyet. Az új építésekre többnyire üdülőházak és nyaralók építése esetén kerül sor, melyek igényes kialakításuk által növelik a település arculati értékét. A település fő utcája a Hunyadi út. Ezen kívül még két-három utcája van, melyek kialakulása szabálytalan, halmazos településszerkezeti vonásokat hordoz magán.

A lakóterületeken és üdülőterületeken a házak előkertes elhelyezésűek – egy-egy kivétellel – az egész településen.

3.

ÖRÖKSÉGÜNK

Arka község nevével 1267-es levélből lehet először találkozni. A szomszédos Boldogkőváralja külterületén álló várhoz kötődik, mint a vár tartozéka. A tatárjárást követően egyik földesúrtól a másikhoz vándorolt a falu tulajdonjoga. Zálogban volt a Czudor családnál és Kassa városánál is, birtokolta a Braskovics család, a Parlagi család, a Szapolyi család és a Péchy család is. 1700-as években Szelepcsényi prímáshoz került zálogba, aki a jezsuita rendnek adományozta. Végül a Péchy család birtokába jutott, aki a 1753-ban a boldogkőváraljai várat is megvásárolta. A korábbi labanc csapatok által lakhatatlanná tett várat helyreállíttatta. Az 1715-ben még 5 jobbágycsalád lakta Arka benépesítéséhez is hozzá láttak. A 62 lakott házban összesen 459 lakost számláltak az 1800-as években. A település lélekszáma az eltelt időszak alatt igencsak megapadt. Ma is az egyik legkisebb lélekszámú településhez tartozik.

ORSZÁGOS MŰEMLÉKVÉDELEM

A településen kettő műemléki épület található. A Hunyadi út 36. és a Hunyadi út 43-45. számok alatti lakóházak.

A Hunyadi utca 36. szám alatti lakóépület.

Oldalhatáron álló, csonkakontyolt nyeregtetős, palával fedett, kőből készült, fehérre színezett lakóház. A tornácon, oldalt kb. 1 méter magasan könyöklő van, alatta fűrészelt díszítésű, meggyszínre pácolt mellvéddeszkázat fut. A tornác oszlopai téglából rakottak, a lábazatnál (a könyöklőig) és az oszlopfőnél négyzet, míg közötte kör keresztmetszetűek, fehérre meszeltek. A tető alatt, az oszlopközökben, kb. 50 cm-es, kétszer tört ívű, barnára festett apácarács fut. A főhomlokzaton két darab kéttáblás, hatszemes, fakeretes ablak van, melyeket kváderes vakolatdísz foglal. A főhomlokzat két szélén, valamint az ablakok között kváderes vakolatdísz található. A tető alatt fogazott mintázatú, fűrészelt díszítésű széldeszka van. Az oromfalon, a hullámos tetejű övpárkány fölött két darab, ívesen záródó, téglalap alakú padlásszellőzőt és félköríves szoborfülkét találunk, melyeket sárgára színezett, míves vakolatdísz keretez, köztük két, gyertyát ábrázoló, szintén sárgára színezett vakolatdísz látható. A szoborfülkében, a keresztről levett Jézust ölében tartó Mária-szobrocska található

A Hunyadi utca 45. szám alatti lakóépület.

Az oldalhatáron álló épület kontyolt nyeregtetős, bádoggal fedett, kőből készült, fehérre meszelt lakóház. A tornác elülső oszlopa négyszögletes, a többi kör keresztmetszetű idomtéglából rakott, az oszlopközök kb. 1,5 méter magasan fölfalazottak.

Az utcai homlokzaton lévő két darab négytáblás, hatszemes, barnára festett ablak oldalain kanelúrázott, felül csigaszerűen záródó vakolatdísz, fölöttük barnára festett összefonódott ág-motívum látható. Az ablakok fölött díszes szemöldökpárkány van. A tető alatt gazdagon tagolt, alul fogazott övpárkány fut (ún. golyvás párkány), a vízszintesen kb. 20cm-es közönként rovátkolt homlokzat két szélén, valamint az elülső tornácoszlopon kannelúrázott vakolatpilaszter található. Az ablakszemek közt egy barnára festett kereszt-vakolatdísz van. Az épület rossz állapotban van, megmentésére feltétlenül figyelmet kell fordítani.

HELYI ÉRTÉKEK

A községben helyi védett épület nincs, de a korábbi vizsgálatok javasolták a helyi védelemi rendelet megalkotását a település két templomára és négy lakóházára.

Balra a Hunyadi utca 47 szám alatti római katolikus templom 1903-ban épült Jézus Szent Szíve tiszteletére.

Lent a Hunyadi u. 60 alatti református templom látható, mely 1794 és 1798 között épült fel torony nélkül. 1911-ben épült hozzá a torony Mitró Ferenc kassai építész tervei alapján.

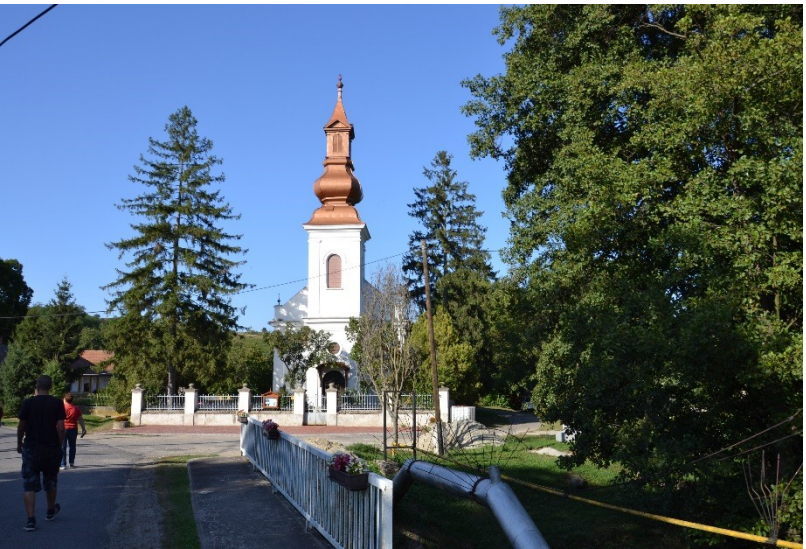

Lakóház a Hunyadi utca 26 szám alatt:

Oldalhatáron álló, füstlyukas tetős (alsó csonkakontyos tető), cseréppel fedett, kőből készült lakóház. A tornácoszlopok kör keresztmetszetű idomtéglából rakottak, a tornácközökben az eredeti könyöklőt és a mellvéddeszkázatot kicserélték egyszerű, idomacél keretre fölcsavarozott lécekre. Az utcai homlokzaton két darab kisméretű, egytáblás, hatszemes, barnára festett ablak van, a lábazatot riolittufa lapokkal burkolták. A nyílászárók keretei, az ablakok könyöklői faragott riolittufából készültek.

Lakóház a Hunyadi utca 28. szám alatt.

Oldalhatáron álló, kontyolt nyeregtetős, cseréppel fedett, kőből készült, halványsárgára színezett főhomlokzatú lakóház. A tornác oszlopai téglából rakottak. Az utcai homlokzaton két darab háromtáblás, háromszemes, fehérre festett, rátétdíszes ablak található, melyet egyedi vakolatdísz-ráma foglal. Az ablakok fölött angyalfejet formázó stukkó látható, fölötte egyszerű szemöldökpárkány van. A tető alatt egyszerű övpárkány fut, a vízszintesen kb. 20 cm-es közönként rovátkolt homlokzat két szélén vakolatpilaszter található.

Lakóház a Hunyadi utca 30. szám alatt

EGYEDI TÁJÉRTÉKEK

A településen összesen 32 darab egyedi tájérték található mely közül a helyi védett és műemléki védettségű épületeket már említettük. Az egyedi tájértékek típusoktól függetlenül az adott táj karakterének jellemzőit magukon hordozó természeti-kultúrtörténeti-, tudományos- vagy esztétikai szempontból értékes alkotások, képződmények vagy létesítmények, melyek az adott településen élők számára jelentőséggel bírnak. Ezek a tájértékek együttesen határozzák meg a község arculatát, karakterét ezért fontos bemutatni őket.

Elsősorban az épített egyedi tájértékeket mutatjuk be.

Lakóépület a Hunyadi János utca 4. szám alatt és az előtte álló feszület.

A hagyományostól eltérő ablakkialakítás és keretezés kapott helyet az oldalhatáron álló, kontyolt nyeregtetős, palával fedett, kőből készült, halvány vajszínre színezett lakóházon. A tornác oszlopai téglából rakottak, az oszlopközöket kb. 1,5 méter magasan fölfalazták, rajta széles könyöklőpárkány van. Az egyenes záródású oszlopok főjénél lévő áthidalókon és a mellvérten is egyszerű vakolatdísz-keretelés van. Az utcai homlokzaton egy darab, ún. „tüzépes" ablak található, (a régi nyílászárót kicserélték), melyet egyedi vakolatdísz-ráma foglal. A tető alatt egyszerű övpárkány fut, az ablak két oldalán vakolatpilaszter található. Az ablakra zöldre festett redőnyt szereltek.

Az épület előtt álló feszület

A törtfehérre színezett, kb. 1,5 méter magas, riolittufából faragott feszületnek, kb. 1,5 méteres, szépen faragott talpazata van. Felirata: „Isten dicsőségére álitatta KORHUT MÁRTON és neje SPISÁK KATALIN 1921–évben". A szöveget egyszerű faragott, feketére színezett ráma övezi. Az ezüstszínűre festett öntöttvas korpusz és a

lábazat között mívesen faragott szalaggal átkötött koszorú ornamens, a korpusz fölött vésett, feketére festett „INRI" felirat olvasható.

Hagyományos kialakítású lakóház a Hunyad utca 12. szám alatt.

Oldalhatáron álló, füstlyukas tetős (alsó csonkakontyos tetős), cseréppel fedett, kőből készült lakóház. A tornácoszlopok kör keresztmetszetű idomtéglából rakottak, kosárívesen záródnak, lábazatuk, illetve fejezetük négyszögletes. Az utcai homlokzaton két darab háromtáblás, háromszemes, rátétdíszes, cseresznye-színre lazúrozott, fakeretes ablak van. A tetőzet alatt cseresznye-színre lazúrozott szépen megmunkált, fűrészelt mintázatú széldeszka fut. Az ún. füstlyukas tető kicsi, háromszögletű, lécezett oromzatába, az építési évszám fölé egy keresztet és két gyertyát formázó nyílást fűrészeltek.

Hagyományos kialakítású lakóház a Hunyadi János utca 23. szám alatt:

Oldalhatáron álló, csonkakontyolt nyeregtetős, cseréppel fedett, kőből készült, fehérre meszelt lakóház. Tornáca nincs. Az utcai homlokzaton két darab kéttáblás, hatszemes, barnára festett, fakeretes ablak van, melyek fölött félköríves vakolatdísz látható. A homlokzat két szélén vakolatpilaszter található, melyek fölött egyszerű övpárkány választja el a tetőzet oromfalát. Az oromfalon két, téglalap alakú padlásszellőző és egy (üres) szoborfülke van.

Hunyadi János utca 14. sz. alatti hagyományos kialakítású lakóház

Oldalhatáron álló, kontyolt nyeregtetős, cseréppel fedett, kőből készült, kőporozott homlokzatú lakóház. A tető alatt az elülső tornácnyílás fölső síkjáig, illetve az ablakok alatt halványsárgára, az ablakok sávjában rózsaszínre színezett. A tornácoszlopok téglából rakottak, az oszlopközöket kb. 1,5 méter magasan fölfalazták, rajta széles könyöklőpárkány van. Az utcai homlokzaton két darab négytáblás, hatszemes, barnára színezett, fölső részén ívesen kialakított, fakeretes, ablak van. A tető alatt egyszerű övpárkány fut, a két ablak között kereszt alakú véset van.

A pincesor, mely mindössze 4 darab lyukpincéből áll. A négy darab, ún. lyukpince a domboldalban található. A pincelejáratok falazatát faragott kövekből rakták. Két pincefödém íves záródású, kettőnél hátrafelé a földbe süllyesztett nyeregtető fedi a bejáratot. Az ajtók fából készültek, egynél vasrács zárja a lejáratot.

A **Hunyadi János utca 20. szám alatti** hagyományos kialakítású lakóház valamint a kút látható a ház mellett. Oldalhatáron álló, kontyolt nyeregtetős, cseréppel fedett, kőből készült, fehérre meszelt lakóház. Az elülső tornácoszlop téglából rakott, az oldalsók fából faragottak. Az elülső oszlopközt kb. 1,5 méter magasan fölfalazták. Az utcai homlokzaton két darab kisméretű, kéttáblás, hatszemes, fakeretes, ablak van. A két ablak között kereszt alakú vakolatdísz, esetleg öntöttvasból készült feszület (a fölmérésnél nem lehetett megállapítani pontosan) található. Kiemelkedő építészeti érték a település egyik legidősebb éppen maradt lakóháza. A köztéri kerekeskút beton kútgyűrűre helyezett, kb. 1,5 x 1,5 méter alapterületű, barnára festett, a deszkázott kútházat nyeregtető fedi, a kút hengerének kerekét öntöttvasból készítették. Jelenleg inkább faluszépészeti funkciója van, nem használják. Egyedi tájérték még a képen látható kb. 2 méter magas kétágú, fából faragott, világosbarna páccal kezelt szobor. Az ágvilla alatt, mindkét oldalán népi virágmotívumot faragtak rá, az ágvillák csúcsait szintén népi virágmotívummal díszítették. A szobor ülőalkalmatosságként is szolgál a rajta körkörösen elhelyezett deszkapadozat révén.

Hagyományos kialakítású lakóház a Hunyadi János 69. szám alatt.

Oldalhatáron álló, kontyolt nyeregtetős, cseréppel fedett, kőből készült, fehérre meszelt lakóház. A tornác oszlopai négyszögletes keresztmetszetűek, téglából rakottak. A szív és tulipán formájú, fűrészelt mintával díszített mellvéddeszkák fölött, a könyöklőn, virágtartók találhatók. Az utcai homlokzaton lévő két darab háromtáblás, háromszemes, rátétdíszes, barnára pácolt ablak oldalain kannelúrázott vakolatdísz, fölöttük zárókő-motívumos szemöldökpárkány van. A tető alatt gazdagon tagolt övpárkány fut (ún. golyvás párkány), a főhomlokzat két szélén, valamint az elülső tornácoszlopon kannelúrázott vakolatpilaszter található. Az ablakszemek közt egy kereszt-vakolatdísz van.

A Hunyadi utca elején álló feszület. A kb. 1 méter magas műkő feszületnek, kb. 1,5 m-es talpazata van. Az itt található fekete márványtábla felirata: „1982 Isten DICSŐSÉGÉRE állíttatta: Korhuth Márton és családja”. A szöveg fölött műkőből faragott virágcsokor-dombormű található. Az ezüstszínűre festett, öntöttvas korpusz fölött vésett, feketére festett „INRI” felirat olvasható.

A Községháza előtti teresedésben található feszület. A kb. 1 méter magas műkő feszületnek kb. 1,5 méter magas, fehér márványból készült talpazata van, melybe a következő feliratot vésték: „KERESZTBEN AZ ÜDVÖSSÉG ISTEN DICSŐSÉGÉRE ÉS ÉDES HAZÁNK 1100 ÉVES EMLÉKÉRE HÁLÁBÓL AZ ÉLETÉRT ENGESZTELÉSÜL HŰTLENSÉGEINKÉRT […]”. Az ezüstszínűre festett öntöttvas korpusz fölött, szintén öntöttvasból készült táblácskán olvasható az „INRI” felirat. A feszülethez 12 lépcső visz föl.

A Hunyadi utca 28. szám alatti lakóépület előtti feszület. A szürkére színezett, kb. 2 méter magas, riolittufából faragott, trifóliumos feszületnek kb. 1,5 méter magas talpazata van. Felirata: „† FOGADALOMBÓL ÉS HÁLÁBÓL PLESZKÓ BÉLA ÉS FELESÉGE, BUBRÓ GIZELLA 1972.”. A szöveget szépen faragott ráma övezi. Az ezüst színűre festett öntöttvas korpusz fölött „INRI” véset olvasható.

Világháborús emlékmű a Hunyadi János utcán, a főtéren. Kb. 2,5 méter magas, téglalap alapú, gúla formájú, helyi kövekből rakott emlékmű, melybe egy kb. 60 x 40 cm-es bronzból készült, háborús eseményeket megörökítő és egy gyászoló családot ábrázoló domborművet, valamint egy fekete 20 x 40 cm-es fekete márványtáblát süllyesztettek. A tábla felirata: „I: II: VILÁGHÁBORÚ ARKAI ÁLDOZATAINAK EMLÉKÉRE". Az emlékmű fölé, egy vörös színű kanadai zsindellyel fedett, sátortetős, három oldalról nyitott, elülső oldalán kör keresztmetszetű idom-téglából rakott oszlopokkal alátámasztott, 50 cm magas kőlábazatú épületet emeltek.

Az emlékmű egy körülkerített kis parkocskában helyezkedik el, melynek bejárata mellett egyik oldalt egy kb. 2 méter magas fából faragott katonaszobrot, másik oldalon egy elágazó, kb. 4 méter magas fatörzsből faragott, gazdagon díszített „életfát" helyeztek el.

A Hunyadi utca 36. szám alatti műemléki lakóház előtti öntöttvas feszület. A feketére festett, mívesen kivitelezett, trifóliumos, kb. 150 cm magas feszület és a kb. 1 méter magas talpazata öntöttvasból készült. Aranyszínű felirata: „Az Isten dicsőségére álitatta: PLESZKO TERÉZIA 1899.". A korpuszt és a talpazat-feszület találkozásánál található két angyalt aranyszínűre festették.

A Hunyadi utca 52. szám alatti telken lévő nagy levelű hársfa, a temetőkertben egy két méter magas feszület, és egy öntöttvas síremlék is az egyedi tájértékekhez tartozik a településen.

Az egyedi tájértékek körébe tartozik több külterületi természeti-, kulturális érték, illetve látványelem is. A Szamár-út is ilyen mely több mint 2 km hosszú és Arka belterületéről indul és a Bán-hegy gerincére kapaszkodik fel. Onnan az Őr-hegy gerincén keresztül egészen Boldogkő várához vezet. Funkciója az volt, hogy rajta keresztül hordták fel szamárháton az ivóvizet a vár ciszternáiba, mert a

vár nem rendelkezett saját kúttal. Mai megjelenésében egy átlagos külterületi dűlőút jellegzetességeit hordozza, ma is használatban van a környező földek megközelítésére.

A Gereblye-kő kifagyásos formaegyüttese

A Kerek-hegy tetejétől a Gereblye-kövön át a Vaskapu-tetőig egy több mint 700 méter hosszú, kelet-nyugati irányú, éles hegygerinc húzódik. Az 550-650 méter tengerszint feletti magasságban nagyszerűen érvényesültek az elsősorban a jégkorszakok idején, a periglaciális területekre jellemző fagyhatások, amelyek az andezit kőzet darabolódásához, aprózódásához vezettek. A terület legnagyobb részén ezen folyamatok egyik végső stádiumát láthatjuk, amikor a felaprózódott sziklák és kövek a gerinc csúcsától lefelé csúszkálva, gurulva széles, kövekkel fedett mezőket hoznak létre. A leglátványosabb ilyen kőtenger és törmeléklejtő a Vaskapu-tetőn látható, ahol a csúcstól lefelé majdnem 100 méter szélességben borítják a hegyoldalt a nagyságrendileg 40-100 centiméter átmérőjű sziklák. A gerincek élén a kőzet szinte mindenütt a felszínig lepusztult. Kivételt képez ez alól a Gereblye-kő, ahol egy kb. 50 méter átmérőjű területen 8-10 méter magasságú egybefüggő sziklaalakzat található. A kőzet rétegei a területen a felszínre merőlegesen rendezettek, ezért töredezése során sok helyen a gereblye fejéhez hasonló formák jöttek létre. Hasonló, bár kevésbé látványos nyílt sziklás felszín található a Vaskapu-tető gerincén is egy kis folton. A nyílt sziklás felszínekről nagyszerű kilátás is nyílik. A Kerek-hegy és a Gereblye-kő területéről kelet-délkeleti irányban lehet kitekinteni a Szerencsi-dombságra, a Hernád-völgyre és a Cserehátra. Tiszta időben a Bükk-hegység és a Szlovák-Érchegység is látszik. Különösen látványos ebből a szögből, amint a Szerencsi-dombság Abaújkértől délre magas falakkal szakad a Hernád felé. A Vaskapu-tető tetejéről a Zemplén Fony-Regéc környéki hegycsúcsai, a Hernád-völgy északi része, tiszta időben a magasabb szlovák hegyek látszanak.

Asztag-kő kifagyásos formaegyüttese

A Magoska felől ÉK felé nyúló lapos tetősorozat legutolsó, 650 méter magas tagjának lapos tetejének közepéből emelkedik ki az Asztag-kő. Nevét jellegzetes alakjáról kapta, az asztag halomba rendezett gabonát jelent. Az Asztag-kő kb. 40 méter átmérőjű, minden oldalról 6-8 méter magas függőleges, krioplanációs falakkal körülvett sziklaképződmény, egy kis méretű krioplanációs torony. A falakon helyenként kőbástyákat láthatunk, a szélső kőbástyák némelyike megrogyott, blokkszerűen csúszik a falról a fal körül kialakult néhány tíz méter szélességű törmeléklejtőn, miközben teteje még a

sziklafalnak támaszkodik. A vulkáni középhegység tetőszintjének megfelelő magasságban az andezit kőzet látványos formáit elsősorban a jégkorszak idején a területre jellemző periglaciális éghajlati viszonyoknak, elsősorban a kifagyásoknak köszönheti. Ezek alakították ki a forma fő karaktereit, de alakulása még ma is tart.

Kilátás a Tó-hegyről

A Malom-patak eróziós eredetű szurdokvölgyének belső ívét alkotja a Tó-hegy. A Tó-hegy tetejének nyugati végén kb. 200 méter hosszú, többnyire nyitott, andezites sziklakibúvásokkal gazdagon tarkított, éles gerinc található, amelyről szinte végig találhat az ember távoli látnivalókat. Legteljesebb a kilátás a hegy 345 méter magas csúcsáról, ahol - a DK-i irányt leszámítva - szinte tökéletes minőségű, majdnem 360 fokos panoráma tárul a szemlélő elé. Innen a legfontosabb látnivalók a következők. Keletre: a Magoska és a Kerek-hegy tömbje. Északkeletre: Gergely-hegy, Kis- és Nagy-Szárkő, Nagy-Bekecs. Északra: Hernád-völgy és Kassa városa. Nyugatra és északnyugatra: Hernád-völgy, Cserehát, Gömör-Tornai-karszt, Szlovák-Érchegység. Tiszta időben a teljes Alacsony-Tátra és a Magas-Tátra Gerlachfalvi-csoportja is látható. Délnyugatra: Boldogkő-vára, Szentiváni-földvár, Hernád-völgy, Cserehát, Bükk-hegység. Délre: Boldogkőváralja és a Szerencsi-dombvidék. Arka településre is nagyszerű rálátás nyílik a csúcstól 200 méterre keletre.

A Malom-patak szurdoka

A Malom-patak Arka és Boldogkőváralja között egy eróziós eredetű szurdokon halad keresztül, amelyet maga a patak alakított ki. A másfél kilométer hosszú völgyszakasz félkörívben kerüli meg a Tó-hegyet. Az átlagosan 50-80 méter mély völgy oldalai nagyon meredekek, és sűrűn tele vannak szórva néhány méter magas kiálló sziklákkal. A völgy alján a jelentős vízhozamú patak fut. Köves medrében sok kisebb-nagyobb sziklatömb található. A gyors folyás ellenére a patakon télen akár fél méter vastag jég is képződhet, amely lassú olvadása során látványos formákat képez.

TERMÉSZETI- ÉS TÁJI VÉDELEM ÉS A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG VÉDELME

A település keleti részét, a belterületet is beleértve, érinti a tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület övezete. Különleges madárvédelmi terület a HUBN10007 azonosító jelű Zempléni-hegység a Szerencsi-dombsággal és a Hernád-völggyel elnevezésű NATURA 2000 terület érinti a település majdnem teljes közigazgatási területét. A különleges madárvédelmi terület kijelölésének alapul szolgáló egy-egy jelölőfaj: a parlagi sas (*Aquila heliaca), a békászó sas (Aquila pomarina), vagy az uráli bagoly (Strix uralensis)*

A település keleti határában 3 darab barlang található, a Bolhás-barlang, a Sietős térképész lyuka és az Etióp-szorító. E barlangok védőterülete csaknem a belterületi határig terjed. Az országos ökológiai hálózat magterülete és puffer-területe körülveszi a település belterületét. Az ökológiai folyosó a Szerencs-patak mentén, és a település belterületétől észak-nyugatra a közigazgatási határ mentén egy Vizsoly községből átnyúló erdőrészletet foglal magába. A település keleti felét és déli részein húzódik a Zempléni Tájvédelmi Körzet területe.

Természeti területek a Szerencs-patak mentén illetve a Korlát község felőli közigazgatási határ mentén, valamint Baskó község közigazgatási határa mentén jelennek meg.

Régészeti lelőhelyekből 10 db található a településen, melyből legtöbbjük külterületen helyezkedik el.

A település természetvédelmi és örökségi szempontból védett területeit az alábbi ábrán szemléltetjük.

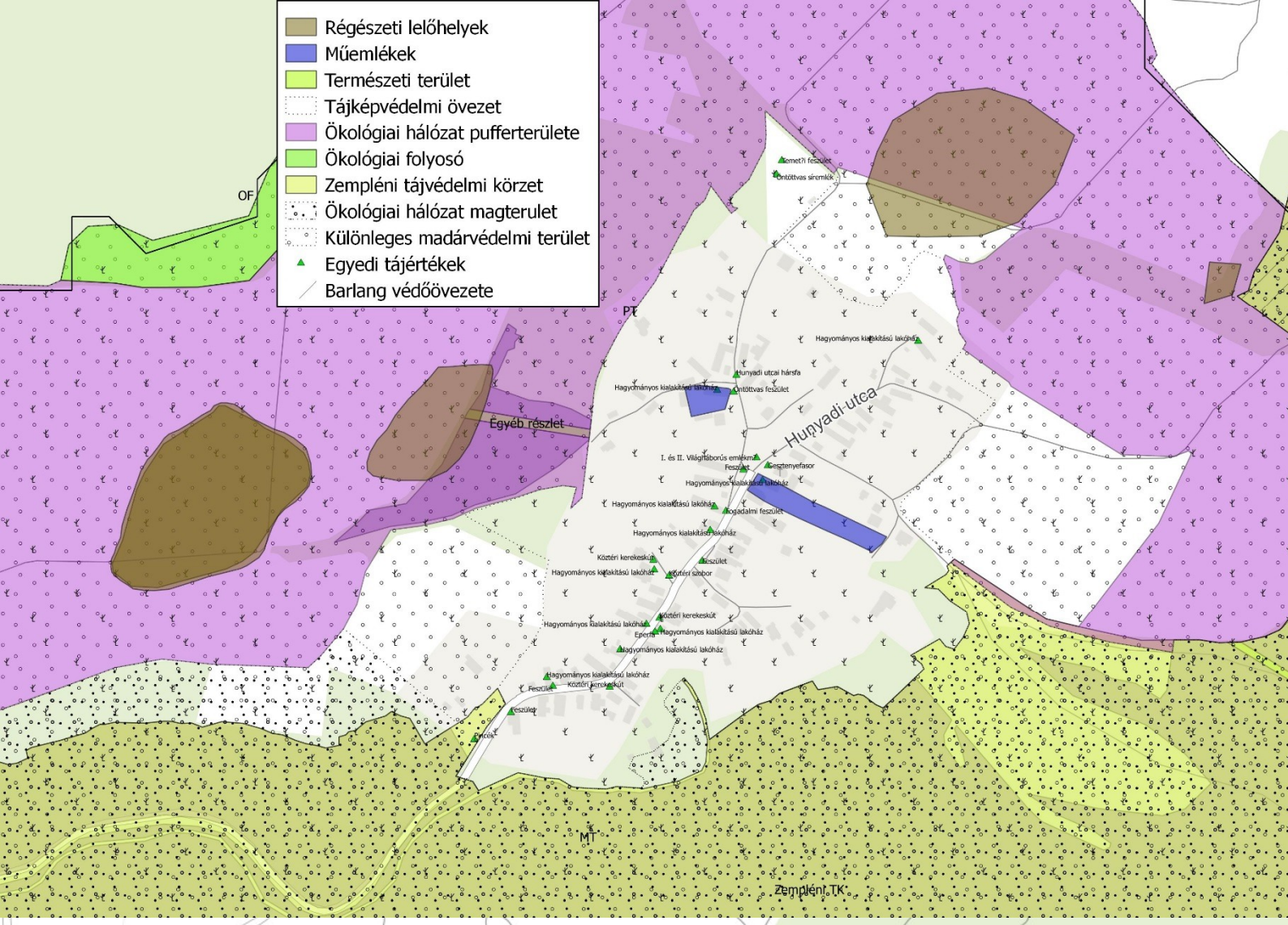
Régészeti lelőhelyek
Műemlékek
Természeti terület
Tájképvédelmi övezet
Ökológiai hálózat pufferterülete
Ökológiai folyosó
Zempléni tájvédelmi körzet
Ökológiai hálózat magterulet
Különleges madárvédelmi terület
Egyedi tájértékek
Barlang védőövezete
OF
PT
Egyéb részlet
Hunyadi-utca
MT
Zempléni TK

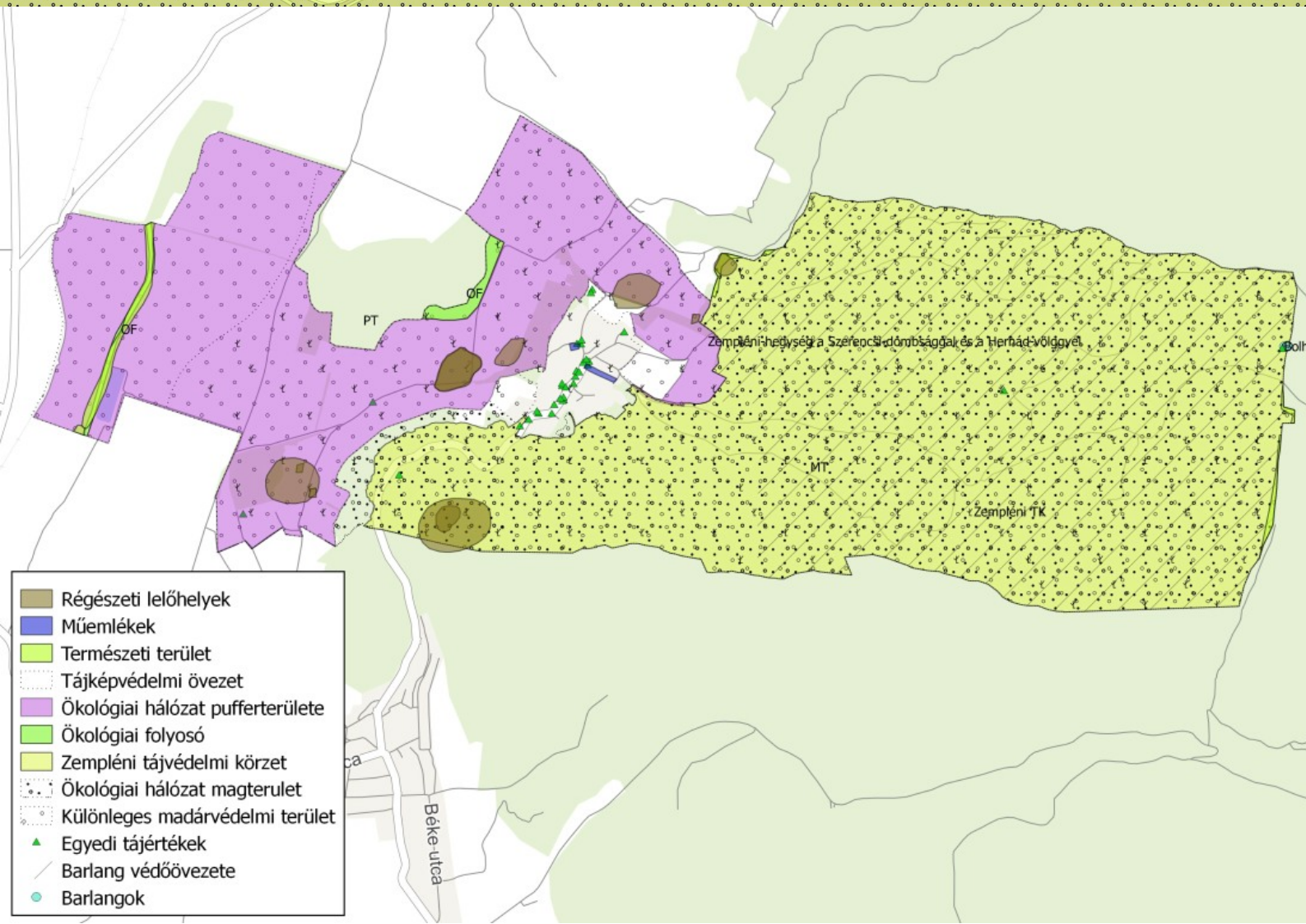
Régészeti lelőhelyek
Műemlékek
Természeti terület
Tájképvédelmi övezet
Ökológiai hálózat pufferterülete
Ökológiai folyosó
Zempléni tájvédelmi körzet
Ökológiai hálózat magterulet
Különleges madárvédelmi terület
Egyedi tájértékek
Barlang védőövezete
Barlangok
OF
PT
OF
MT
Zempléni TK
Béke-utca

4.

ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZEK

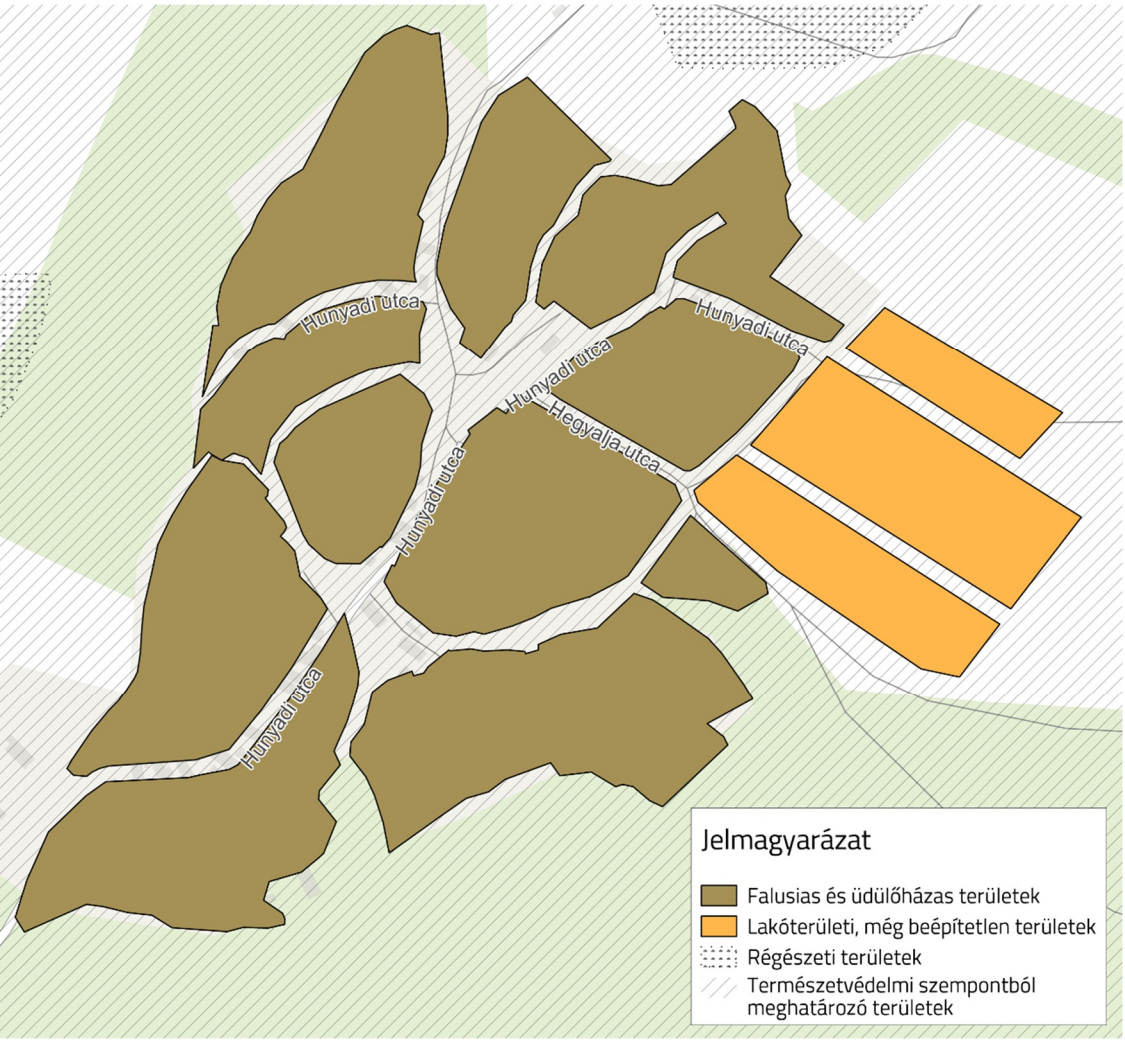

A település méretéből adódóan is, valamint a településen elhelyezkedő épületek, épülettípusok, telekszerkezet alapján a településkarakteri tagozódás nem figyelhető meg. A településen a régi falusias jellemzőkkel bíró épületek vannak többségben, de számos régi épület felújításon esett át. Funkciójukat tekintve, lakó- és üdülőházak, vendégházak szerepét töltik be.

A lakóterületek távlati bővítésére kijelölt területek a még be nem épített, tartalék területek, melyeken a jövőben építendő épületeket kell mind a tájba illesztve, mind a településszerkezetileg kapcsolódó területekhez illeszteni. A falusias lakóterületi karakterű területeken a lakó- és üdülő funkció együttesen jelentkezik, egyedi területeket lehatárolni nem lehet. A két karaktert ezért nem választhatjuk el egymástól, szükséges őket együtt bemutatni. Szerencsés, hogy a vendégházak is magukon viselik a

településre jellemző népi építészeti vonásokat, kialakításokat így szervesen illeszkednek a lakóépületek közé.

A települést érintő természet- és tájvédelmi területek a településképet meghatározó területeknek minősülnek ezért megóvását, fenntartását, kilátás és rálátásvédelmét fontos szem előtt tartanunk.

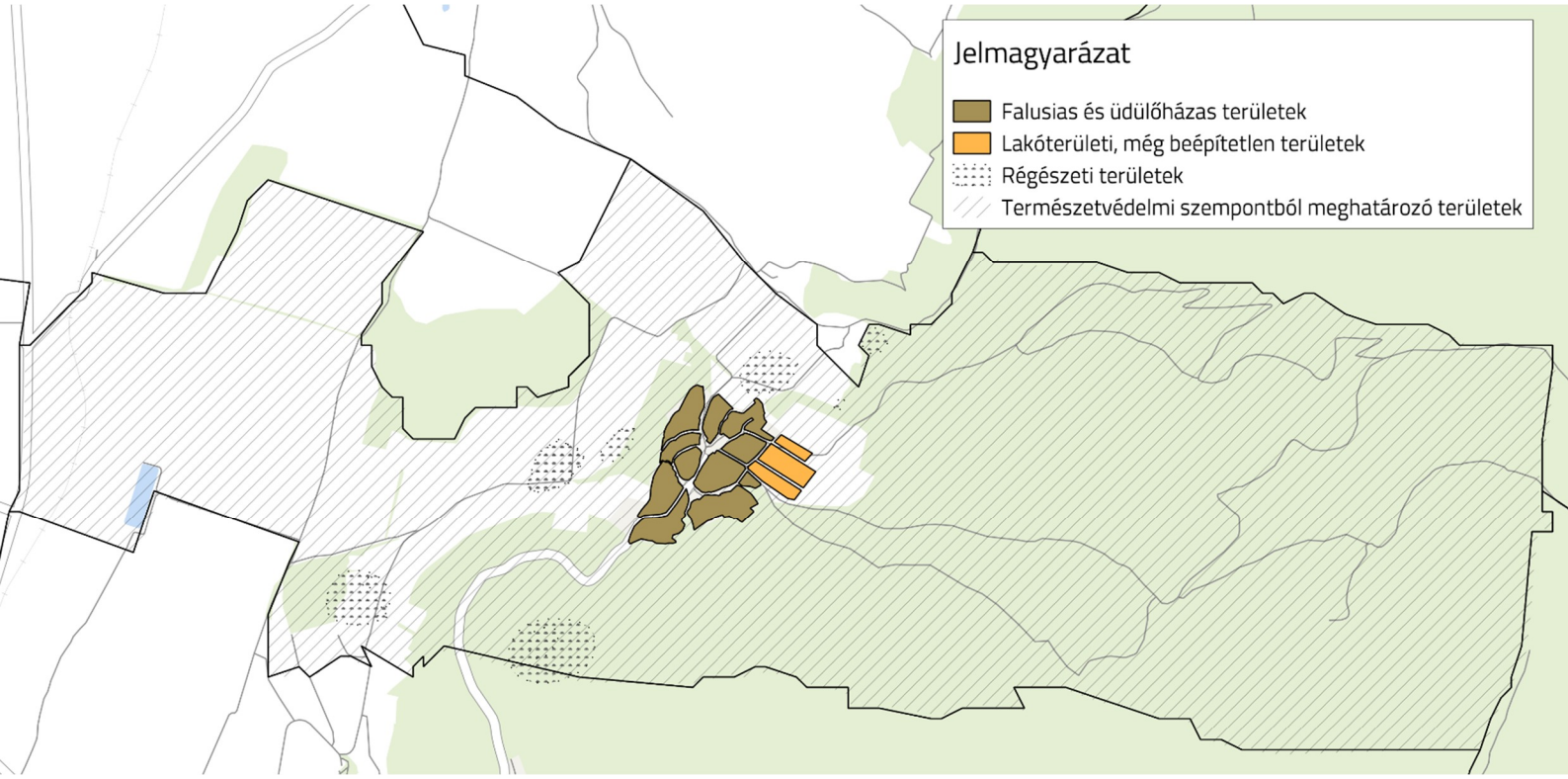

5.

ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

Arra vonatkozóan, hogy milyen mértékben legyen tekintettel egy új épület, településrész és annak környezete a vele együtt látható építményekre és különösen a szomszédok elvárásaira, elsősorban etikai elvárások, és csak kisebb részben építészeti javaslatok fogalmazhatók meg. A települési együttélési elvárás az, hogy az építési, környezetalakítási beavatkozások a kialakult állapotnál kedvezőtlenebb állapotot nem idézzenek elő, lehetősége szerint a település vonzerejének erősítését segítse. Az építészeti javaslatok ennek tükrében olyan településarculat elérését segíthetik, amelyben a kialakult arculatot nem értékelik le az újabb kirívóan eltérő, hivalkodó épületek és zöldfelületek. Néhány nyilvánvalóan bántó építészeti megnyilvánulás kizárásán túl a maximális igényszintet minden építési és környezeti beavatkozás tervezetnél a legtehetségesebb helyi és térségi művészek szakértői véleménye jelentheti. A helyi civil szervezetek folyamatos kontrollja és észrevételei segítik az önkormányzati döntéshozókat, hogy a kevés feszültséget ébresztő átlagos szintet el lehessen érni.

Ebben a fejezetben nem szeretnénk egyoldalúan állást foglalni, leszűkíteni a lehetőségeket. Viszont szeretnénk bemutatni, hogyan kerüljük el a legáltalánosabb hibákat.

FALUSIAS ÉS ÜDÜLŐHÁZAS TERÜLETRÉSZEK

MAGASSÁG

Arka községben a falusias és üdülőházas területek a belterület jóformán egész területét lefedik. Az épületek többnyire földszintes kialakításúak, ritkán egy emeletes ráépítésűek. A meglévő házak közel azonos magasságúak, ezért a túl magas házak nem illeszkednek a község kialakult arculati megjelenésébe.

A TETŐHAJLÁSSZÖG ÉS TETŐFORMA

A községben a lapostető alkalmazása tájidegen és nem javasolt. A magastetők közül is az utcára merőleges gerincű, vagy jellegű nyeregtető illetve összetett tetőidomok alkalmazása javasolt. A jellemző tetőformák a kontyolt illetve csonka kontyolt illetve a nyeregtetők. Ezek készülhetnek cserép, betoncserép, vagy zsindelyből, bár ez utóbbi kevésbé jellemző a településre. A házak tetőhajlásszöge közel azonos, ezzel egységes utcaképet formál a községben.

A településen törekedni kell a szomszédos épületek tetőformáihoz való igazodásra. A korábban kialakult egységes utcakép megtartására való törekvés által megtartható az egységes utcakép kialakítás.

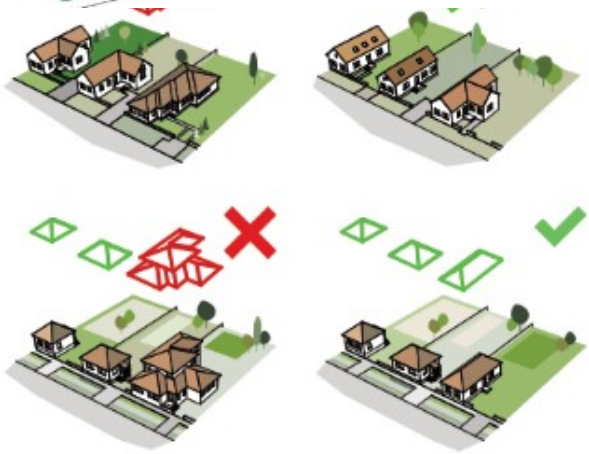

A jövőben új házak építése során érdemes arra is odafigyelni, hogy az építési hely szomszédságában lévő beépített területeken milyen tetőformát alkalmaztak.

Például, ha a telek körül nyeregtetős épületek állnak, úgy oda ne tördelt formájú épülettetőt tervezzünk, hanem a többi épülethez hasonló tetőformát.

TELEPÍTÉS

A településen házak telepítése jellemzően oldalhatáron álló elhelyezésű. A lakóépületek és vendégházak telken belüli elhelyezkedése, kialakítása utcára merőleges rendszerű, és többségük előkertes kialakítású. Új építéseknél kerülni kell az utcára nem merőlegesen történő telepítést és az indokolatlan mélységben való elhelyezést

Felvétel: Popovics László: Arka ősszel. 2015 dec. 30.

TEREPALAKÍTÁS

Arka község a Zempléni-hegység egyik, hegyekkel körülvett kis falva, így a területeinek nagy része dombos, ezért az újonnan épülő házak esetében lejtős terepre lehet számítani. Nem javasolt az épület földbe vájása, az így kialakuló mélyedésben az esővíz összegyűlhet, a kert rosszul használható. Az épület teljesen kiemelése sem javasolható, mivel így a ház kiemelkedik a szomszédai közül.

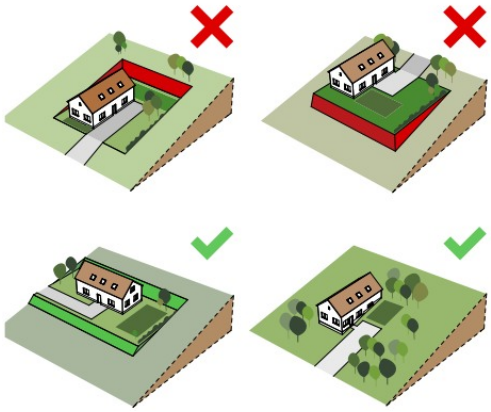

A jó megoldás, az újonnan épülő ház részleges bevágása. Az így kitermelt földdel feltölthető egyenesre a telek, kevés földet kell megmozgatni. Jó megoldás lehet még, ha az épület eleve a terepbe illesztve épül, így kapcsolata a környezetével jó a földmunka pedig minimális.

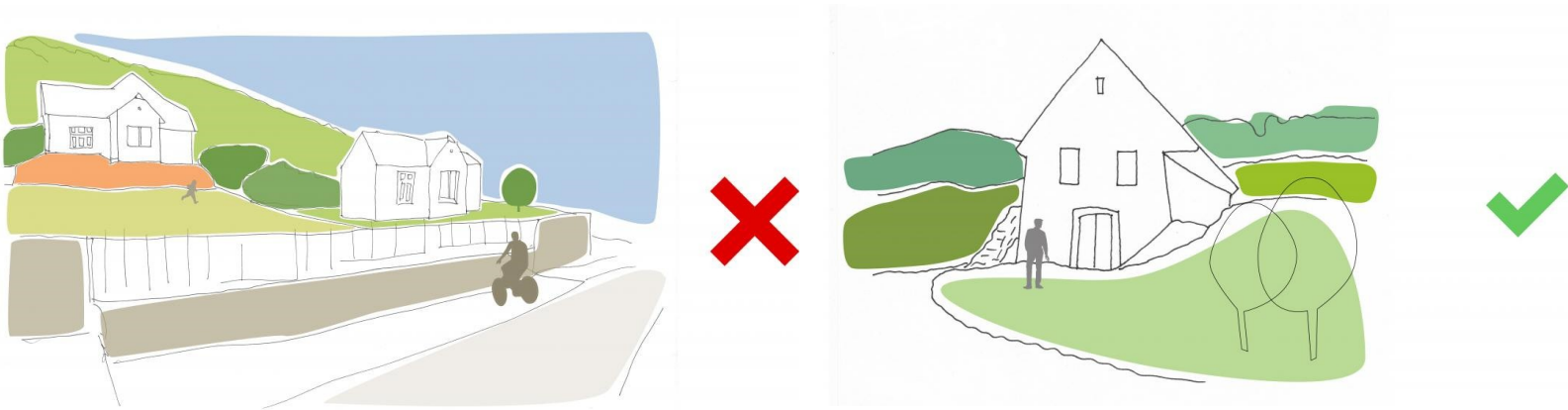

ANYAGHASZNÁLAT, SZÍNEK

A község épületeinek színvilága visszafogott, megfigyelhető az illeszkedés, a hasonló anyag- és színhasználat. A meglévő épületek színéhez igazodó, ahhoz illeszkedő új épület építése ajánlott. A rikító, feltűnő és kirívó színű fémlemez fedés és burkolat kerülendő.

A falfelületek esetében kerülendők a hangsúlyos, erős színek. A vakolt, festett falburkolatok színe világos színárnyalatú legyen. Anyaghasználatra javasolt a falburkolatok kő, műkő, tégla, mészhomok tégla vagy ezek kombinációjának alkalmazása. Kerülendő a fém és eternit jellegű homlokzatburkolat, a mázas kerámia burkolat vagy a falszerűen alkalmazott üveg és fémszerkezetek alkalmazása. Az oromfalak kialakítása falazottan, vagy faanyaggal is történhet.

KERÍTÉSEK A KÖZSÉGBEN

Természetes határ, kerítés növényelválasztásból.

Teljesen áttört, drótfonatos kerítés.

Oszlopos kerítés 1/3-ad lábazat és 2/3-ad áttört résszel.

Az településen a lakó- és üdülőtelkek esetében az áttört kerítések alkalmazása a jellemző, a tömör és nem átlátható megoldásokkal szemben.

Áttört kerítések nádszövettel vagy más takaróeszközzel való borítása helyett a belátás korlátozására sövény létesítése javasolt.

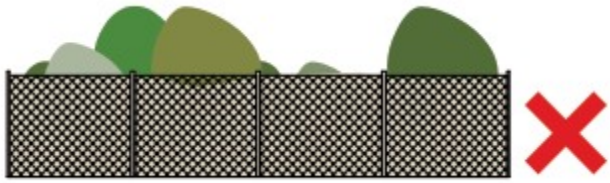

Áttörés nélküli, falszerű kerítés elemek előkertes lakóterület kerítései körében kedvezőtlenek.

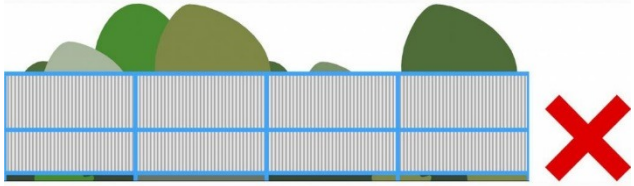

A kerítések az utcakép szerves részét képezik. Léteznek hagyományos megoldások, melyek mind anyaghasználat, mind forma és kialakítás terén megjelennek, és léteznek modern megoldások is. Arkán vegyesen előfordulnak mind a két típus jellemzői. A kő és fa vegyítése jellemző főként, de előfordulnak a kovácsoltvas, tégla és kő elemek kombinációi is. Alkalmazhatunk élő kerítés elemeket, mint például sövényt a meglévő szerkezet kiegészítéseként.

A kerítés lehet áttört, mely az elő és oldalkertekbe betekintést enged, vagy lehet tömör, zárt, ha magánéletünket szeretnénk megóvni, de erre jobb megoldás a sövénnyel történő takarás.

A kialakításánál jelentősége van az utcakép egységesnek mondott megformálásának. Ez értelmezhető úgy, hogy egy utcaszakaszon kialakult szerkezettel, anyagokkal, formákkal, színekkel készülnek az 1,80 m magasságig emelt kerítések. Egy másik megközelítésnél a hierarchikus komponáltság kap fontos szerepet. Ilyen esetben a növényzettel is társulva lehetnek rövid, növényi szoborként megjelenő domináns szakaszok, körülöttük a testes beton vagy téglapillérek nélküli, finom hálószerkezetes kerítések. Törekedni kell arra, hogy minél több zöld növény és kevésbé hangos színekkel kellemes összkép alakuljon ki.

TERMÉSZETVÉDELMI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK

Arka község településképét jelentősen meghatározza földrajzi elhelyezkedése. A Zempléni-hegységben a hegyekkel körülvett kis falu festői tája és a település közigazgatási területe különböző természetvédelem, örökségvédelem alatt áll.

A korábban már részletezett védett természeti és örökségi értékek a településképet meghatározó településkarakternek tekintendők ezért minőségének megóvását fenntartását, kilátás és rálátásvédelmét fontos szem előtt tartanunk.

A védett településrészeken fokozott körültekintéssel kell minden beavatkozást megvalósítani. Javasolt a területek beépítetlen jellegének megtartása a már kialakult és értéket képviselő építmények karakterének megóvásával együtt.

Az értékes tájkarakter megőrzése a területhasználat, telekszerkezet hosszú távú megtartásával őrizhető meg. A védett területeken reklámfelület elhelyezésére szolgáló önálló építmény, felszíni elektromos hálózati, vagy hírközlési elem vagy építmény elhelyezése nem ajánlott, amennyiben fejlesztésre van szükség úgy, - ha a vezetékek földbe fektetése nem oldható meg, - a meglévő tartószerkezeteken történő elhelyezés javasolható csak. Az éjszakai fényszennyezésre is gondolnunk kell. A világítás kialakítása során csak lefelé világító megoldások alkalmazhatóak. Az éjszakai fényszennyezés csökkentése érdekében nem javasolt a hideg fehér fényű világítótestek alkalmazása. A világítótestek árnyékolása, valamint a világítás időtartamának a tényleges használat idejére való korlátozása, a szükséges mennyiségre csökkentése javasolt.

6.

MAI PÉLDÁK

KERTEK, UDVAROK

A pihenés, kikapcsolódás és az élelmiszertermelés helyszíne a kert. A növényekkel teli előkert évszakonként változó, sokszínű élénkítő hatást kelt. A jól megválasztott növényfajták egész évben változó kert-képet formálhatnak, és nem csak számunkra

kedvezőek, mivel egyes élőlények életterévé is vál(hat)nak. A település arculatában nagy szerepet játszik az előkertekben illetve oldalkertekben telepített növények sokrétűsége. A rendezett előkerttel hozzájárul az utcakép kedvező megítéléséhez. A település falusias lakóterületein a kert többnyire a mezőgazdasági termelés és a pihenés funkcióját látja el.

ERKÉLYEK, TORNÁCOK

A településen sűrűn előfordulnak a népi építészetre jellemző oszlopos tornác és terasz kialakítások. A tornáci kialakítására számos, részleteiben eltérő megoldás lehetséges. A

tornácos épületek sora karakteres utcaképet mutat, nosztalgikus jellegű. Maga a tornác funkció kap jelentőséget, dekoratív elemmé válva is erősíti a település sajátos arculatát. Nem mond ellent annak a törekvésnek, hogy egy új épület kialakításánál törekedjünk az egyszerűségre, mind formában, mind anyaghasználatban, mivel az épületek tömegalakításának egyszerűsége a meghatározó.

AJTÓK, ABLAKOK

A nyílászárók nagyban befolyásolják az épületek megjelenését, hangulatát. A legtöbb épületeken fából készült osztott ablakokat használtak. A fehér és barna

színek használata volt jellemző. Az épületek ablakai többnyire álló arányú, osztott kialakításúak voltak.

Az új épületek építése esetén tetszőleges anyagú, de fa mintázatú, vagy fegyverzetű osztott ablakok beépítése csak új környezetben fogadható el.

Az 1900 előtti épület házak kis ablakait a századelőtől gyakran megnagyobbították, majd a két magasított ablakos utcai homlokzatokat a hatvanas évektől egy hármasablakra cserélték. A néha városi házaktól átvett vakolatkeretezéseket leverték. Az itt bemutatott eseten a homlokzati kialakításánál a múlt századelő jellegzetes ablakát gondosan újragyártották. Ez példaszerű megoldás. A festőinek gondolt ablakkeretezés a világszerte

terjedő un. organikus vagy bioépítészeti véletlennek vagy javítottnak látszás gesztusával jelenik meg, a modern épületek

kerettelen résablakai iránti idegenkedésből eredően. Városokban is gyakori az itt látható megoldás ellentettje, amikor a vakolt homlokzatokra kerül „spontán” abbahagyott kőburkolat.

Ilyen megoldásokat tiltani nem kell, de gyakoribb előfordulásával ugyanúgy elveszti érdekességét, mint a népi lakóházakra vízszintes sávban felrakott vakolatsávok. A jószándék érzékelhető, de a népi építészet finom tagozatait, rizalitjait nem helyettesítheti.

HOMLOKZATKÉPZÉS

Az épületek homlokzati kialakításánál ügyelnünk kell arra, hogy a nyílászárók kellemes arányaival és a hagyományos anyagok használatával illeszkedjen a környezetünkbe. A különböző anyagok megfelelő mértékű társítása érdekes homlokzatot eredményezhet. Az itt idézett épület arányosságával, igényes anyagválasztással és kompozíciós renddel kivételesen jó megjelenést ad, ezért is feltűnő a külön is idézett ablakkeretezés „maszatos" megoldása. Az építtető ilyen kísérleteit tiszteletben kell tartani, hiszen bármikor lehetősége van számos olyan módosíásra, amelynek során akár a falak színét megváltoztathatja, és nehéz lenne elérni, hogy ne fesse fehérre az ablakok tokjait, ha arra támad kedve. Természetesen új építés esetén is helyi védettségre javasolható jelentős értékeire tekintettel.

KÖZTERÜLETI NÖVÉNYZET

Utcák, terek zöld sávjainál, homlokzat-kialakításánál, vízelvezetés megoldásánál a már kialakult arányokhoz és viszonyokhoz illeszkedjünk az egységes, karakteres utcakép megteremtése érdekében. Az utcák menti fasorok fatípusainak kiválasztása során például ügyelnünk kell többek között a légvezetékek, földkábelek elhelyezkedésére, illetve az utcai homlokzatok magasságára, egységes előkertméretek kialakítására és kerülnünk kell a tájidegen fajok alkalmazását. Adott térségben honos, a településre jellemző, növényfajok kiválasztását előnyben kell részesíteni a fasorok és a növényállományok telepítése során a karakteresség megőrzés érdekében.

Fontos odafigyelni az adott fafajok igényeire, (kifejlett példányok terület-igénye, rendszeres metszést igényelnek-e, szárazságot, környezet-terhelést tűrik-e). A közlekedés-biztonsági szempontokra is figyelemmel kell lenni – rálátási-kilátási viszonyok.

TOVÁBBI JÓ PÉLDÁK

HJC 878

7.

HIRDETÉSEK, REKLÁMTÁBLÁK

Az utcára kirakott hirdetőtáblák, cégérek, reklámfelületek nagymértékben befolyásolják az utcaképet, ezért vállalkozóként érdemes odafigyelnünk arra, hogyan hirdetjük szolgáltatásainkat. A reklámok egymáshoz illesztésével, sokkal kedvezőbb utcaképet mutatna mindenkinek, aki a településre érkezik, áthalad. Az igényes, nem túl feltűnő, de jól észrevehető feliratok is elérhetik figyelemfelkeltő céljukat. A hirdetés lényege a tájékoztatás, ezt tehetjük utcaképbe illően is. Nem könnyű feladat a reklámok, cégérek elhelyezése, úgy, hogy felfigyeljenek ránk, de közben belesimuljunk a környezetünkbe.

A vállalkozások számára világosan meg kell fogalmazni és az arkai épületek, kerítések léptékéhez mérten meghatározni, hogy milyen cégfeliratok és reklámtáblák elhelyezését támogatja az önkormányzat. Irányadó az, hogy a lehető legkevesebb felirat és tábla készüljön fehér vagy élénksárga alapon.

Az egyéb műszaki berendezések, mint például a klímaberendezések külső szerkezetei, vagy a parabola antenna tányérja oly módon helyezendők el, hogy az utcaképet ne rontsák. Ez azt jelenti, hogy az utcaképet rontó, vagy jelentősen befolyásoló műszaki és/vagy gépészeti berendezések lehetőség szerint közterületről nem látható módon kerüljenek elhelyezésre. A síktáblás napelemek, vagy napkollektorok elhelyezésére vonatkozóan a községre jellemző magastető-alkalmazás miatt javasolt az építészeti környezethez illeszkedve történő elhelyezés. A magastetőn való elhelyezés esetén a tető síkjában történő elhelyezés javasolt, annak dőlésszögével megegyezően.

Megrendelő:

Arka Község Önkormányzata

Készítette:

Kőszeghy Építészet Bt.

Dr. Kőszeghy Attila vezető településtervező

Kőszeghy Éva okl. építészmérnök

Felhasznált irodalom:

- Hatályos településrendezési terv vizsgálati és alátámasztó munkarésze
- Popovics László videó anyaga
- dr. Kasza Sándor – Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Kézikönyve
- Arkáért Hagyományőrző és Faluszépítő Egyesület honlapja
- TAK egyeztető felület építészeti útmutató ábrái (Lechner Tudásközpont)
- Magyarszéphely minta településképi arculati kézikönyv

Készült:

2017. szeptember hó

ARKA

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYVE

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés 3
Polgármesteri köszöntő 3
Előszó 5
Arka bemutatása 7
Örökségünk 9
Országos műemlékvédelem 9
Helyi értékek 12
Egyedi tájértékek 15
Természeti és táji védelem és a kulturális örökség védelme 30
Eltérő karakterű településrészek 32
Építészeti útmutató 34
Falusias és üdülőházas területrészek 35
Magasság 35
A tetőhajlásszög és tetőforma 35
Telepítés 37
Terepalakítás 38
Anyaghasználat, színek 38
Kerítések a községben 39
Természetvédelmi szempontból meghatározó területek 41
Mai példák 43
Kertek, udvarok 43
Erkélyek, tornácok 44
Ajtók, ablakok 46
Homlokzatképzés 48
Közterületi növényzet 49
További jó példák 50
Hirdetések, reklámtáblák 53

1.

BEVEZETÉS

POLGÁRMESTERI KÖSZÖNTŐ

Tisztelt Arkai Lakosok!

Arka az otthonunk.

Az épített és a táji környezet kultúránk szerves és jelentős része, ezért gondoskodni kell megőrzéséről, védelméről, és megfelelő irányú továbbfejlesztéséről.

Igyekezzünk olyanná formálni, amilyet mi szeretünk, szeretnénk, hogy olyan lehessen, amilyet mi közösen megálmodunk.

E kézikönyv elkészítése azért fontos számunkra, mert mi határozhatjuk meg azokat az alapvető elvárásokat, amelyek alapján az otthonunk arculata formálódik.

Döntünk arról, hogy mi az, amit biztosan nem szeretnénk a jövőben sem épületeinken, közterületeinken, és javaslatokat teszünk arra, hogy mi az, amit értéknek, követendőnek, maradandónak tartunk.

A kézikönyv nem kizárólag szakembereknek készül, elsősorban a települési döntéshozók és az itt élő emberek tájékoztatását segítő, szemléletformáló kiadvány.

Röviden, lényegre törően, és mindenki számára érthető módon mutatja be a település környezetalakítással kapcsolatos elvárásait.

A kiadvány az arculati jellemzők mellett bemutatja a meglévő építészeti értékeket, az elmúlt években egységes gondolkodás mentén megvalósított fejlesztéseket és ismertet olyan javaslatokat, jó példákat, melyek alkalmasak a településkép minőségi formálására.
A polgármesteri program kezdetektől meghatározó eleme a település arculati elemek megőrzése, azok továbbgondolása, továbbfejlesztése.
Ez az arculati kézikönyv egy újabb eleme annak az évek óta tartó közös gondolkozásnak, mellyel együtt alakítjuk az Otthonunkat.

Forgassák nyitott szívvel és gondosan, ahogyan mi elkészítettük Önöknek.

Varkoly Ferenc
Arka polgármestere

ELŐSZÓ

A településkép védelméről szóló 2016. LXXIV. törvény és a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012. (XI.8.) kormányrendelet alkalmazásában Arka község településképi arculati kézikönyve a település esztétikus lakókörnyezetének kialakítása illetve védelme érdekében készül. A kézikönyv szemléletformáló útmutatásként szolgál nemcsak a szakemberek, a települési döntéshozók, de a jelenlegi lakosság és az idetelepülni vágyók számára is.

Az arculati kézikönyv a község településrészeit arculati jellemzőikkel, értékeikkel mutatja be, a településkép minőségi formálására vonatkozó javaslatokat tartalmaz, iránymutatást ad a településképhez illeszkedő építészeti elemekkel, beépítésekkel.

Az arculati kézikönyv célja, hogy bemutassa a község épített és természeti értékeit, az település építészeti arculatának jellemzőit, felhívja a figyelmet azokra a hétköznapi szépségekre, melyek létezésükkel észrevétlen meghatározzák környezetünket, hatnak lelkületünkre, hangulatunkra, Az épített és táji környezet minősége alapvetően határozza meg testi és lelki egészségünket, és megfelelő keretet adhat emberi méltóságunk kiteljesítéséhez is. Az életminőséget emelni képes épített és természeti környezet harmonikus együttélése alkotja a kulturális tájat, amelyet a helyi adottságokhoz alkalmazkodó minőségi, építészeti alkotások folyamatosan gazdagítanak. Iránymutatást, segítséget kívánunk adni, ezzel megkönnyítve az építtetők számára a döntést.

Az ajánlások nem tekinthetők kötelező jellegűnek, a céljuk nem a tervezési szabadság megkurtítása, uniformizálása, hanem éppen a valós értékek megismertetése, a sokféle izgalmas lehetőség feltárása. Az unalomig másolt, giccses, sokszor külföldről importált klón épületek helyett a hazai gyökerekkel rendelkező és a település karakteréhez illeszkedő választási lehetőségek bemutatása, a nem médiumokból diktált, hanem a valódi kulturális folytonosságból táplálkozó - helyes öntudaton alapuló szabadság

megismertetése. A kézikönyv nem egy merev, lezárt egész, hanem nyílt, folyamatos hozzászólást és változtatást lehetővé tevő kezdeményezés kíván lenni, ahogy a település története sem befejezett, hanem folyamatosan továbbíródik.

Ezért, ha újabb szép ház születik, az bekerülhet, sőt be is kell, hogy kerüljön e könyvbe, hogy ezáltal büszke lehessen rá építtetője, tervezője, kivitelezője és a település egyaránt.

2.

ARKA BEMUTATÁSA

Arka Borsod-Abaúj-Zemplén megye észak-keleti részén, a Zempléni-hegység észak-nyugati lábánál, a Malom patak völgyében elhelyezkedő zsáktelepülés. A község a járásközponttól – Encstől – 18 km-re fekszik. Arka az ember felszín alakító tevékenységéből keveset látott, valamikori tófenéken fekvő, alig 60 fős kis község, gyönyörű természeti adottságokkal. A települést körülvevő hegyek közül a Magoska a legnagyobb a maga 734 méterével, korábban egy működő vulkán volt. A település közigazgatási területének jelentős része erdőterület. A településen végzett régészeti feltárások által kutatott területeken előforduló őskőkori leletek bizonyítják, hogy a település területén már e korban is volt élet. A településen élők főként mezőgazdasági termeléssel foglalkoztak. A törpefalu rengeteg látnivalóval, természeti és örökségi kinccsel rendelkező település, így a foglalkozási profil is átalakult, főként a turisztikai szálláshelyszolgáltatás és a vendéglátás került az előtérbe. A falun keresztülfolyik a Malom patak, mely a falu településképében jelentős szerepet játszik.

A zsákfalu településmorfológiai szempontból hagyományos egyutcás törpefalu, ahol a mély telekkialakítások főként a falusias lakóépületeknek adnak helyet. Az új építésekre többnyire üdülőházak és nyaralók építése esetén kerül sor, melyek igényes kialakításuk által növelik a település arculati értékét. A település fő utcája a Hunyadi út. Ezen kívül még két-három utcája van, melyek kialakulása szabálytalan, halmazos településszerkezeti vonásokat hordoz magán.

A lakóterületeken és üdülőterületeken a házak előkertes elhelyezésűek – egy-egy kivétellel – az egész településen.

3.

ÖRÖKSÉGÜNK

Arka község nevével 1267-es levélből lehet először találkozni. A szomszédos Boldogkőváralja külterületén álló várhoz kötődik, mint a vár tartozéka. A tatárjárást követően egyik földesúrtól a másikhoz vándorolt a falu tulajdonjoga. Zálogban volt a Czudor családnál és Kassa városánál is, birtokolta a Braskovics család, a Parlagi család, a Szapolyi család és a Péchy család is. 1700-as években Szelepcsényi prímáshoz került zálogba, aki a jezsuita rendnek adományozta. Végül a Péchy család birtokába jutott, aki a 1753-ban a boldogkőváraljai várat is megvásárolta. A korábbi labanc csapatok által lakhatatlanná tett várat helyreállíttatta. Az 1715-ben még 5 jobbágycsalád lakta Arka benépesítéséhez is hozzá láttak. A 62 lakott házban összesen 459 lakost számláltak az 1800-as években. A település lélekszáma az eltelt időszak alatt igencsak megapadt. Ma is az egyik legkisebb lélekszámú településhez tartozik.

ORSZÁGOS MŰEMLÉKVÉDELEM

A településen kettő műemléki épület található. A Hunyadi út 36. és a Hunyadi út 43-45. számok alatti lakóházak.

A Hunyadi utca 36. szám alatti lakóépület.

Oldalhatáron álló, csonkakontyolt nyeregtetős, palával fedett, kőből készült, fehérre színezett lakóház. A tornácon, oldalt kb. 1 méter magasan könyöklő van, alatta fűrészelt díszítésű, meggyszínre pácolt mellvéddeszkázat fut. A tornác oszlopai téglából rakottak, a lábazatnál (a könyöklőig) és az oszlopfőnél négyzet, míg közötte kör keresztmetszetűek, fehérre meszeltek. A tető alatt, az oszlopközökben, kb. 50 cm-es, kétszer tört ívű, barnára festett apácarács fut. A főhomlokzaton két darab kéttáblás, hatszemes, fakeretes ablak van, melyeket kváderes vakolatdísz foglal. A főhomlokzat két szélén, valamint az ablakok között kváderes vakolatdísz található. A tető alatt fogazott mintázatú, fűrészelt díszítésű széldeszka van. Az oromfalon, a hullámos tetejű övpárkány fölött két darab, ívesen záródó, téglalap alakú padlásszellőzőt és félköríves szoborfülkét találunk, melyeket sárgára színezett, míves vakolatdísz keretez, köztük két, gyertyát ábrázoló, szintén sárgára színezett vakolatdísz látható. A szoborfülkében, a keresztről levett Jézust ölében tartó Mária-szobrocska található

A Hunyadi utca 45. szám alatti lakóépület.

Az oldalhatáron álló épület kontyolt nyeregtetős, bádoggal fedett, kőből készült, fehérre meszelt lakóház. A tornác elülső oszlopa négyszögletes, a többi kör keresztmetszetű idomtéglából rakott, az oszlopközök kb. 1,5 méter magasan fölfalazottak.

Az utcai homlokzaton lévő két darab négytáblás, hatszemes, barnára festett ablak oldalain kanelúrázott, felül csigaszerűen záródó vakolatdísz, fölöttük barnára festett összefonódott ág-motívum látható. Az ablakok fölött díszes szemöldökpárkány van. A tető alatt gazdagon tagolt, alul fogazott övpárkány fut (ún. golyvás párkány), a vízszintesen kb. 20cm-es közönként rovátkolt homlokzat két szélén, valamint az elülső tornácoszlopon kannelúrázott vakolatpilaszter található. Az ablakszemek közt egy barnára festett kereszt-vakolatdísz van. Az épület rossz állapotban van, megmentésére feltétlenül figyelmet kell fordítani.

HELYI ÉRTÉKEK

A községben helyi védett épület nincs, de a korábbi vizsgálatok javasolták a helyi védelemi rendelet megalkotását a település két templomára és négy lakóházára.

Balra a Hunyadi utca 47 szám alatti római katolikus templom 1903-ban épült Jézus Szent Szíve tiszteletére.

Lent a Hunyadi u. 60 alatti református templom látható, mely 1794 és 1798 között épült fel torony nélkül. 1911-ben épült hozzá a torony Mitró Ferenc kassai építész tervei alapján.

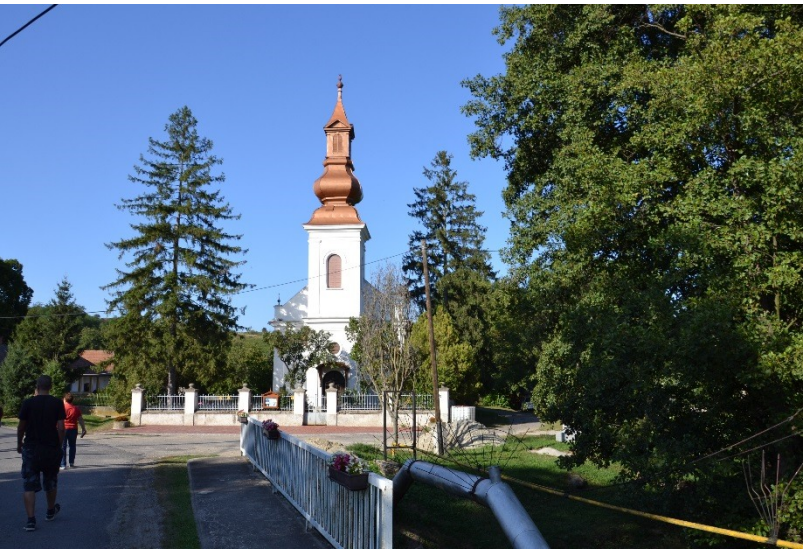

Lakóház a Hunyadi utca 26 szám alatt:

Oldalhatáron álló, füstlyukas tetős (alsó csonkakontyos tető), cseréppel fedett, kőből készült lakóház. A tornácoszlopok kör keresztmetszetű idomtéglából rakottak, a tornácközökben az eredeti könyöklőt és a mellvéddeszkázatot kicserélték egyszerű, idomacél keretre fölcsavarozott lécekre. Az utcai homlokzaton két darab kisméretű, egytáblás, hatszemes, barnára festett ablak van, a lábazatot riolittufa lapokkal burkolták. A nyílászárók keretei, az ablakok könyöklői faragott riolittufából készültek.

Lakóház a Hunyadi utca 28. szám alatt.

Oldalhatáron álló, kontyolt nyeregtetős, cseréppel fedett, kőből készült, halványsárgára színezett főhomlokzatú lakóház. A tornác oszlopai téglából rakottak. Az utcai homlokzaton két darab háromtáblás, háromszemes, fehérre festett, rátétdíszes ablak található, melyet egyedi vakolatdísz-ráma foglal. Az ablakok fölött angyalfejet formázó stukkó látható, fölötte egyszerű szemöldökpárkány van. A tető alatt egyszerű övpárkány fut, a vízszintesen kb. 20 cm-es közönként rovátkolt homlokzat két szélén vakolatpilaszter található.

Lakóház a Hunyadi utca 30. szám alatt

EGYEDI TÁJÉRTÉKEK

A településen összesen 32 darab egyedi tájérték található mely közül a helyi védett és műemléki védettségű épületeket már említettük. Az egyedi tájértékek típusoktól függetlenül az adott táj karakterének jellemzőit magukon hordozó természeti-kultúrtörténeti-, tudományos- vagy esztétikai szempontból értékes alkotások, képződmények vagy létesítmények, melyek az adott településen élők számára jelentőséggel bírnak. Ezek a tájértékek együttesen határozzák meg a község arculatát, karakterét ezért fontos bemutatni őket.

Elsősorban az épített egyedi tájértékeket mutatjuk be.

Lakóépület a Hunyadi János utca 4. szám alatt és az előtte álló feszület.

A hagyományostól eltérő ablakkialakítás és keretezés kapott helyet az oldalhatáron álló, kontyolt nyeregtetős, palával fedett, kőből készült, halvány vajszínre színezett lakóházon. A tornác oszlopai téglából rakottak, az oszlopközöket kb. 1,5 méter magasan fölfalazták, rajta széles könyöklőpárkány van. Az egyenes záródású oszlopok főjénél lévő áthidalókon és a mellvérten is egyszerű vakolatdísz-keretelés van. Az utcai homlokzaton egy darab, ún. „tüzépes" ablak található, (a régi nyílászárót kicserélték), melyet egyedi vakolatdísz-ráma foglal. A tető alatt egyszerű övpárkány fut, az ablak két oldalán vakolatpilaszter található. Az ablakra zöldre festett redőnyt szereltek.

Az épület előtt álló feszület

A törtfehérre színezett, kb. 1,5 méter magas, riolittufából faragott feszületnek, kb. 1,5 méteres, szépen faragott talpazata van. Felirata: „Isten dicsőségére álitatta KORHUT MÁRTON és neje SPISÁK KATALIN 1921–évben". A szöveget egyszerű faragott, feketére színezett ráma övezi. Az ezüstszínűre festett öntöttvas korpusz és a

lábazat között mívesen faragott szalaggal átkötött koszorú ornamens, a korpusz fölött vésett, feketére festett „INRI" felirat olvasható.

Hagyományos kialakítású lakóház a Hunyad utca 12. szám alatt.

Oldalhatáron álló, füstlyukas tetős (alsó csonkakontyos tetős), cseréppel fedett, kőből készült lakóház. A tornácoszlopok kör keresztmetszetű idomtéglából rakottak, kosárívesen záródnak, lábazatuk, illetve fejezetük négyszögletes. Az utcai homlokzaton két darab háromtáblás, háromszemes, rátétdíszes, cseresznye-színre lazúrozott, fakeretes ablak van. A tetőzet alatt cseresznye-színre lazúrozott szépen megmunkált, fűrészelt mintázatú széldeszka fut. Az ún. füstlyukas tető kicsi, háromszögletű, lécezett oromzatába, az építési évszám fölé egy keresztet és két gyertyát formázó nyílást fűrészeltek.

Hagyományos kialakítású lakóház a Hunyadi János utca 23. szám alatt:

Oldalhatáron álló, csonkakontyolt nyeregtetős, cseréppel fedett, kőből készült, fehérre meszelt lakóház. Tornáca nincs. Az utcai homlokzaton két darab kéttáblás, hatszemes, barnára festett, fakeretes ablak van, melyek fölött félköríves vakolatdísz látható. A homlokzat két szélén vakolatpilaszter található, melyek fölött egyszerű övpárkány választja el a tetőzet oromfalát. Az oromfalon két, téglalap alakú padlásszellőző és egy (üres) szoborfülke van.

Hunyadi János utca 14. sz. alatti hagyományos kialakítású lakóház

Oldalhatáron álló, kontyolt nyeregtetős, cseréppel fedett, kőből készült, kőporozott homlokzatú lakóház. A tető alatt az elülső tornácnyílás fölső síkjáig, illetve az ablakok alatt halványsárgára, az ablakok sávjában rózsaszínre színezett. A tornácoszlopok téglából rakottak, az oszlopközöket kb. 1,5 méter magasan fölfalazták, rajta széles könyöklőpárkány van. Az utcai homlokzaton két darab négytáblás, hatszemes, barnára színezett, fölső részén ívesen kialakított, fakeretes, ablak van. A tető alatt egyszerű övpárkány fut, a két ablak között kereszt alakú véset van.

A pincesor, mely mindössze 4 darab lyukpincéből áll. A négy darab, ún. lyukpince a domboldalban található. A pincelejáratok falazatát faragott kövekből rakták. Két pincefödém íves záródású, kettőnél hátrafelé a földbe süllyesztett nyeregtető fedi a bejáratot. Az ajtók fából készültek, egynél vasrács zárja a lejáratot.

A **Hunyadi János utca 20. szám alatti** hagyományos kialakítású lakóház valamint a kút látható a ház mellett. Oldalhatáron álló, kontyolt nyeregtetős, cseréppel fedett, kőből készült, fehérre meszelt lakóház. Az elülső tornácoszlop téglából rakott, az oldalsók fából faragottak. Az elülső oszlopközt kb. 1,5 méter magasan fölfalazták. Az utcai homlokzaton két darab kisméretű, kéttáblás, hatszemes, fakeretes, ablak van. A két ablak között kereszt alakú vakolatdísz, esetleg öntöttvasból készült feszület (a fölmérésnél nem lehetett megállapítani pontosan) található. Kiemelkedő építészeti érték a település egyik legidősebb éppen maradt lakóháza. A köztéri kerekeskút beton kútgyűrűre helyezett, kb. 1,5 x 1,5 méter alapterületű, barnára festett, a deszkázott kútházat nyeregtető fedi, a kút hengerének kerekét öntöttvasból készítették. Jelenleg inkább faluszépészeti funkciója van, nem használják. Egyedi tájérték még a képen látható kb. 2 méter magas kétágú, fából faragott, világosbarna páccal kezelt szobor. Az ágvilla alatt, mindkét oldalán népi virágmotívumot faragtak rá, az ágvillák csúcsait szintén népi virágmotívummal díszítették. A szobor ülőalkalmatosságként is szolgál a rajta körkörösen elhelyezett deszkapadozat révén.

Hagyományos kialakítású lakóház a Hunyadi János 69. szám alatt.

Oldalhatáron álló, kontyolt nyeregtetős, cseréppel fedett, kőből készült, fehérre meszelt lakóház. A tornác oszlopai négyszögletes keresztmetszetűek, téglából rakottak. A szív és tulipán formájú, fűrészelt mintával díszített mellvéddeszkák fölött, a könyöklőn, virágtartók találhatók. Az utcai homlokzaton lévő két darab háromtáblás, háromszemes, rátétdíszes, barnára pácolt ablak oldalain kannelúrázott vakolatdísz, fölöttük zárókő-motívumos szemöldökpárkány van. A tető alatt gazdagon tagolt övpárkány fut (ún. golyvás párkány), a főhomlokzat két szélén, valamint az elülső tornácoszlopon kannelúrázott vakolatpilaszter található. Az ablakszemek közt egy kereszt-vakolatdísz van.

A Hunyadi utca elején álló feszület. A kb. 1 méter magas műkő feszületnek, kb. 1,5 m-es talpazata van. Az itt található fekete márványtábla felirata: „1982 Isten DICSŐSÉGÉRE állíttatta: Korhuth Márton és családja”. A szöveg fölött műkőből faragott virágcsokor-dombormű található. Az ezüstszínűre festett, öntöttvas korpusz fölött vésett, feketére festett „INRI” felirat olvasható.

A Községháza előtti teresedésben található feszület. A kb. 1 méter magas műkő feszületnek kb. 1,5 méter magas, fehér márványból készült talpazata van, melybe a következő feliratot vésték: „KERESZTBEN AZ ÜDVÖSSÉG ISTEN DICSŐSÉGÉRE ÉS ÉDES HAZÁNK 1100 ÉVES EMLÉKÉRE HÁLÁBÓL AZ ÉLETÉRT ENGESZTELÉSÜL HŰTLENSÉGEINKÉRT […]”. Az ezüstszínűre festett öntöttvas korpusz fölött, szintén öntöttvasból készült táblácskán olvasható az „INRI” felirat. A feszülethez 12 lépcső visz föl.

A Hunyadi utca 28. szám alatti lakóépület előtti feszület. A szürkére színezett, kb. 2 méter magas, riolittufából faragott, trifóliumos feszületnek kb. 1,5 méter magas talpazata van. Felirata: „† FOGADALOMBÓL ÉS HÁLÁBÓL PLESZKÓ BÉLA ÉS FELESÉGE, BUBRÓ GIZELLA 1972.”. A szöveget szépen faragott ráma övezi. Az ezüst színűre festett öntöttvas korpusz fölött „INRI” véset olvasható.

Világháborús emlékmű a Hunyadi János utcán, a főtéren. Kb. 2,5 méter magas, téglalap alapú, gúla formájú, helyi kövekből rakott emlékmű, melybe egy kb. 60 x 40 cm-es bronzból készült, háborús eseményeket megörökítő és egy gyászoló családot ábrázoló domborművet, valamint egy fekete 20 x 40 cm-es fekete márványtáblát süllyesztettek. A tábla felirata: „I: II: VILÁGHÁBORÚ ARKAI ÁLDOZATAINAK EMLÉKÉRE". Az emlékmű fölé, egy vörös színű kanadai zsindellyel fedett, sátortetős, három oldalról nyitott, elülső oldalán kör keresztmetszetű idom-téglából rakott oszlopokkal alátámasztott, 50 cm magas kőlábazatú épületet emeltek.

Az emlékmű egy körülkerített kis parkocskában helyezkedik el, melynek bejárata mellett egyik oldalt egy kb. 2 méter magas fából faragott katonaszobrot, másik oldalon egy elágazó, kb. 4 méter magas fatörzsből faragott, gazdagon díszített „életfát" helyeztek el.

A Hunyadi utca 36. szám alatti műemléki lakóház előtti öntöttvas feszület. A feketére festett, mívesen kivitelezett, trifóliumos, kb. 150 cm magas feszület és a kb. 1 méter magas talpazata öntöttvasból készült. Aranyszínű felirata: „Az Isten dicsőségére álitatta: PLESZKO TERÉZIA 1899.". A korpuszt és a talpazat-feszület találkozásánál található két angyalt aranyszínűre festették.

A Hunyadi utca 52. szám alatti telken lévő nagy levelű hársfa, a temetőkertben egy két méter magas feszület, és egy öntöttvas síremlék is az egyedi tájértékekhez tartozik a településen.

Az egyedi tájértékek körébe tartozik több külterületi természeti-, kulturális érték, illetve látványelem is. A Szamár-út is ilyen mely több mint 2 km hosszú és Arka belterületéről indul és a Bán-hegy gerincére kapaszkodik fel. Onnan az Őr-hegy gerincén keresztül egészen Boldogkő várához vezet. Funkciója az volt, hogy rajta keresztül hordták fel szamárháton az ivóvizet a vár ciszternáiba, mert a

vár nem rendelkezett saját kúttal. Mai megjelenésében egy átlagos külterületi dűlőút jellegzetességeit hordozza, ma is használatban van a környező földek megközelítésére.

A Gereblye-kő kifagyásos formaegyüttese

A Kerek-hegy tetejétől a Gereblye-kövön át a Vaskapu-tetőig egy több mint 700 méter hosszú, kelet-nyugati irányú, éles hegygerinc húzódik. Az 550-650 méter tengerszint feletti magasságban nagyszerűen érvényesültek az elsősorban a jégkorszakok idején, a periglaciális területekre jellemző fagyhatások, amelyek az andezit kőzet darabolódásához, aprózódásához vezettek. A terület legnagyobb részén ezen folyamatok egyik végső stádiumát láthatjuk, amikor a felaprózódott sziklák és kövek a gerinc csúcsától lefelé csúszkálva, gurulva széles, kövekkel fedett mezőket hoznak létre. A leglátványosabb ilyen kőtenger és törmeléklejtő a Vaskapu-tetőn látható, ahol a csúcstól lefelé majdnem 100 méter szélességben borítják a hegyoldalt a nagyságrendileg 40-100 centiméter átmérőjű sziklák. A gerincek élén a kőzet szinte mindenütt a felszínig lepusztult. Kivételt képez ez alól a Gereblye-kő, ahol egy kb. 50 méter átmérőjű területen 8-10 méter magasságú egybefüggő sziklaalakzat található. A kőzet rétegei a területen a felszínre merőlegesen rendezettek, ezért töredezése során sok helyen a gereblye fejéhez hasonló formák jöttek létre. Hasonló, bár kevésbé látványos nyílt sziklás felszín található a Vaskapu-tető gerincén is egy kis folton. A nyílt sziklás felszínekről nagyszerű kilátás is nyílik. A Kerek-hegy és a Gereblye-kő területéről kelet-délkeleti irányban lehet kitekinteni a Szerencsi-dombságra, a Hernád-völgyre és a Cserehátra. Tiszta időben a Bükk-hegység és a Szlovák-Érchegység is látszik. Különösen látványos ebből a szögből, amint a Szerencsi-dombság Abaújkértől délre magas falakkal szakad a Hernád felé. A Vaskapu-tető tetejéről a Zemplén Fony-Regéc környéki hegycsúcsai, a Hernád-völgy északi része, tiszta időben a magasabb szlovák hegyek látszanak.

Asztag-kő kifagyásos formaegyüttese

A Magoska felől ÉK felé nyúló lapos tetősorozat legutolsó, 650 méter magas tagjának lapos tetejének közepéből emelkedik ki az Asztag-kő. Nevét jellegzetes alakjáról kapta, az asztag halomba rendezett gabonát jelent. Az Asztag-kő kb. 40 méter átmérőjű, minden oldalról 6-8 méter magas függőleges, krioplanációs falakkal körülvett sziklaképződmény, egy kis méretű krioplanációs torony. A falakon helyenként kőbástyákat láthatunk, a szélső kőbástyák némelyike megrogyott, blokkszerűen csúszik a falról a fal körül kialakult néhány tíz méter szélességű törmeléklejtőn, miközben teteje még a

sziklafalnak támaszkodik. A vulkáni középhegység tetőszintjének megfelelő magasságban az andezit kőzet látványos formáit elsősorban a jégkorszak idején a területre jellemző periglaciális éghajlati viszonyoknak, elsősorban a kifagyásoknak köszönheti. Ezek alakították ki a forma fő karaktereit, de alakulása még ma is tart.

Kilátás a Tó-hegyről

A Malom-patak eróziós eredetű szurdokvölgyének belső ívét alkotja a Tó-hegy. A Tó-hegy tetejének nyugati végén kb. 200 méter hosszú, többnyire nyitott, andezites sziklakibúvásokkal gazdagon tarkított, éles gerinc található, amelyről szinte végig találhat az ember távoli látnivalókat. Legteljesebb a kilátás a hegy 345 méter magas csúcsáról, ahol - a DK-i irányt leszámítva - szinte tökéletes minőségű, majdnem 360 fokos panoráma tárul a szemlélő elé. Innen a legfontosabb látnivalók a következők. Keletre: a Magoska és a Kerek-hegy tömbje. Északkeletre: Gergely-hegy, Kis- és Nagy-Szárkő, Nagy-Bekecs. Északra: Hernád-völgy és Kassa városa. Nyugatra és északnyugatra: Hernád-völgy, Cserehát, Gömör-Tornai-karszt, Szlovák-Érchegység. Tiszta időben a teljes Alacsony-Tátra és a Magas-Tátra Gerlachfalvi-csoportja is látható. Délnyugatra: Boldogkő-vára, Szentiváni-földvár, Hernád-völgy, Cserehát, Bükk-hegység. Délre: Boldogkőváralja és a Szerencsi-dombvidék. Arka településre is nagyszerű rálátás nyílik a csúcstól 200 méterre keletre.

A Malom-patak szurdoka

A Malom-patak Arka és Boldogkőváralja között egy eróziós eredetű szurdokon halad keresztül, amelyet maga a patak alakított ki. A másfél kilométer hosszú völgyszakasz félkörívben kerüli meg a Tó-hegyet. Az átlagosan 50-80 méter mély völgy oldalai nagyon meredekek, és sűrűn tele vannak szórva néhány méter magas kiálló sziklákkal. A völgy alján a jelentős vízhozamú patak fut. Köves medrében sok kisebb-nagyobb sziklatömb található. A gyors folyás ellenére a patakon télen akár fél méter vastag jég is képződhet, amely lassú olvadása során látványos formákat képez.

TERMÉSZETI- ÉS TÁJI VÉDELEM ÉS A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG VÉDELME

A település keleti részét, a belterületet is beleértve, érinti a tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület övezete. Különleges madárvédelmi terület a HUBN10007 azonosító jelű Zempléni-hegység a Szerencsi-dombsággal és a Hernád-völggyel elnevezésű NATURA 2000 terület érinti a település majdnem teljes közigazgatási területét. A különleges madárvédelmi terület kijelölésének alapul szolgáló egy-egy jelölőfaj: a parlagi sas (*Aquila heliaca), a békászó sas (Aquila pomarina), vagy az uráli bagoly (Strix uralensis)*

A település keleti határában 3 darab barlang található, a Bolhás-barlang, a Sietős térképész lyuka és az Etióp-szorító. E barlangok védőterülete csaknem a belterületi határig terjed. Az országos ökológiai hálózat magterülete és puffer-területe körülveszi a település belterületét. Az ökológiai folyosó a Szerencs-patak mentén, és a település belterületétől észak-nyugatra a közigazgatási határ mentén egy Vizsoly községből átnyúló erdőrészletet foglal magába. A település keleti felét és déli részein húzódik a Zempléni Tájvédelmi Körzet területe.

Természeti területek a Szerencs-patak mentén illetve a Korlát község felőli közigazgatási határ mentén, valamint Baskó község közigazgatási határa mentén jelennek meg.

Régészeti lelőhelyekből 10 db található a településen, melyből legtöbbjük külterületen helyezkedik el.

A település természetvédelmi és örökségi szempontból védett területeit az alábbi ábrán szemléltetjük.

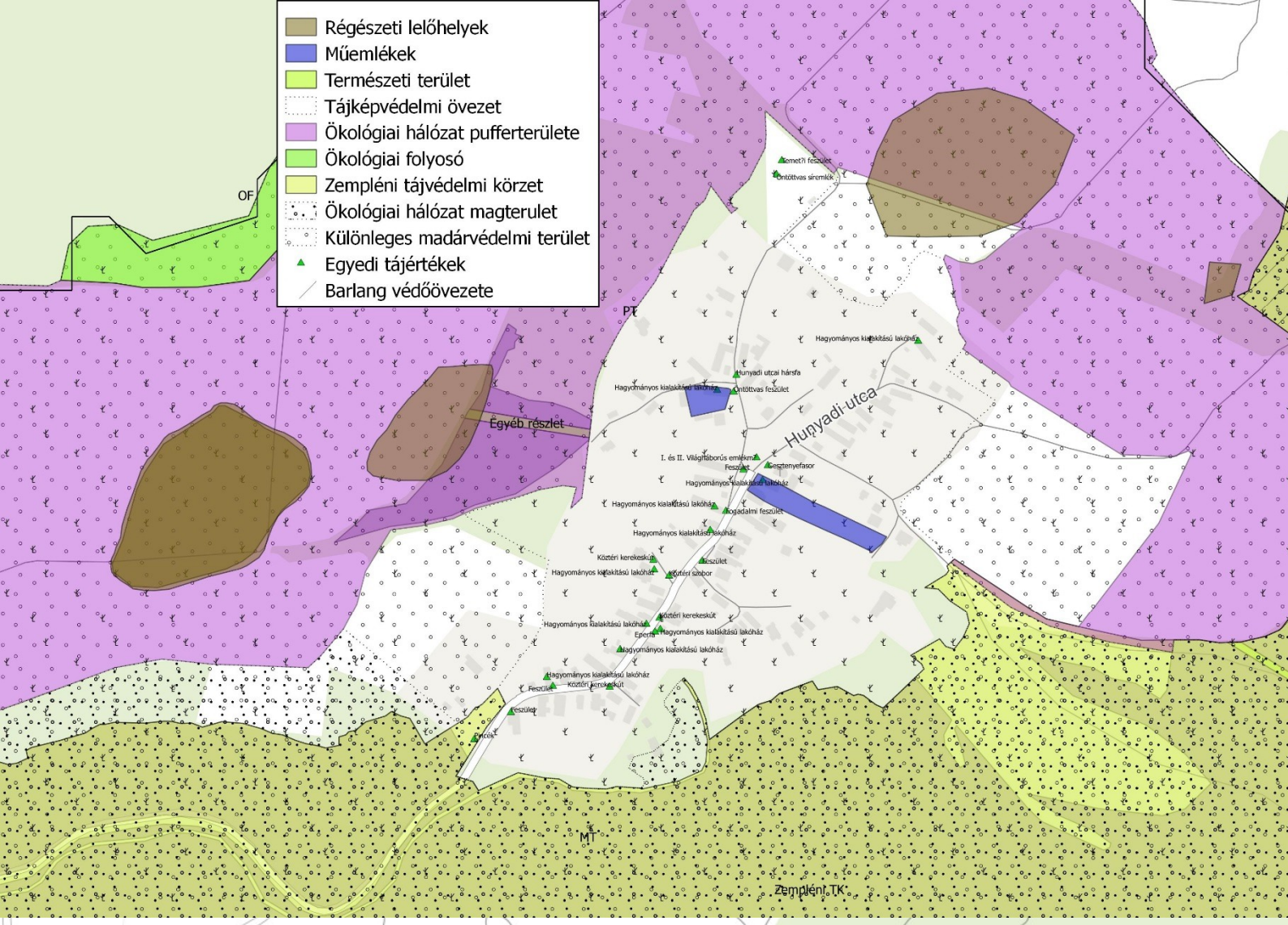
Régészeti lelőhelyek
Műemlékek
Természeti terület
Tájképvédelmi övezet
Ökológiai hálózat pufferterülete
Ökológiai folyosó
Zempléni tájvédelmi körzet
Ökológiai hálózat magterulet
Különleges madárvédelmi terület
Egyedi tájértékek
Barlang védőövezete
OF
PT
Egyéb részlet
Hunyadi-utca
MT
Zempléni TK

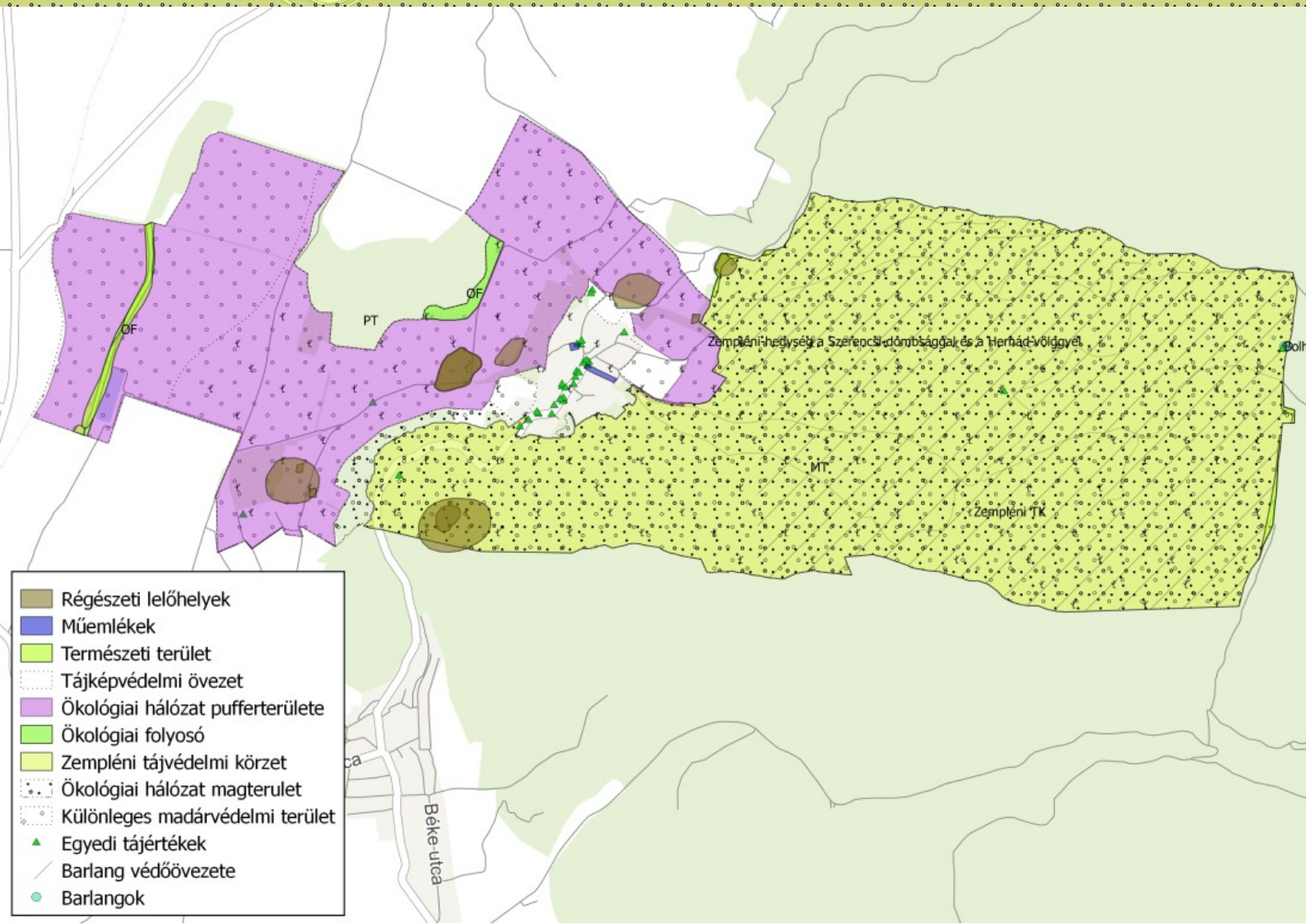
Régészeti lelőhelyek
Műemlékek
Természeti terület
Tájképvédelmi övezet
Ökológiai hálózat pufferterülete
Ökológiai folyosó
Zempléni tájvédelmi körzet
Ökológiai hálózat magterulet
Különleges madárvédelmi terület
Egyedi tájértékek
Barlang védőövezete
Barlangok
OF
PT
OF
MT
Zempléni TK
Béke-utca

4.

ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZEK

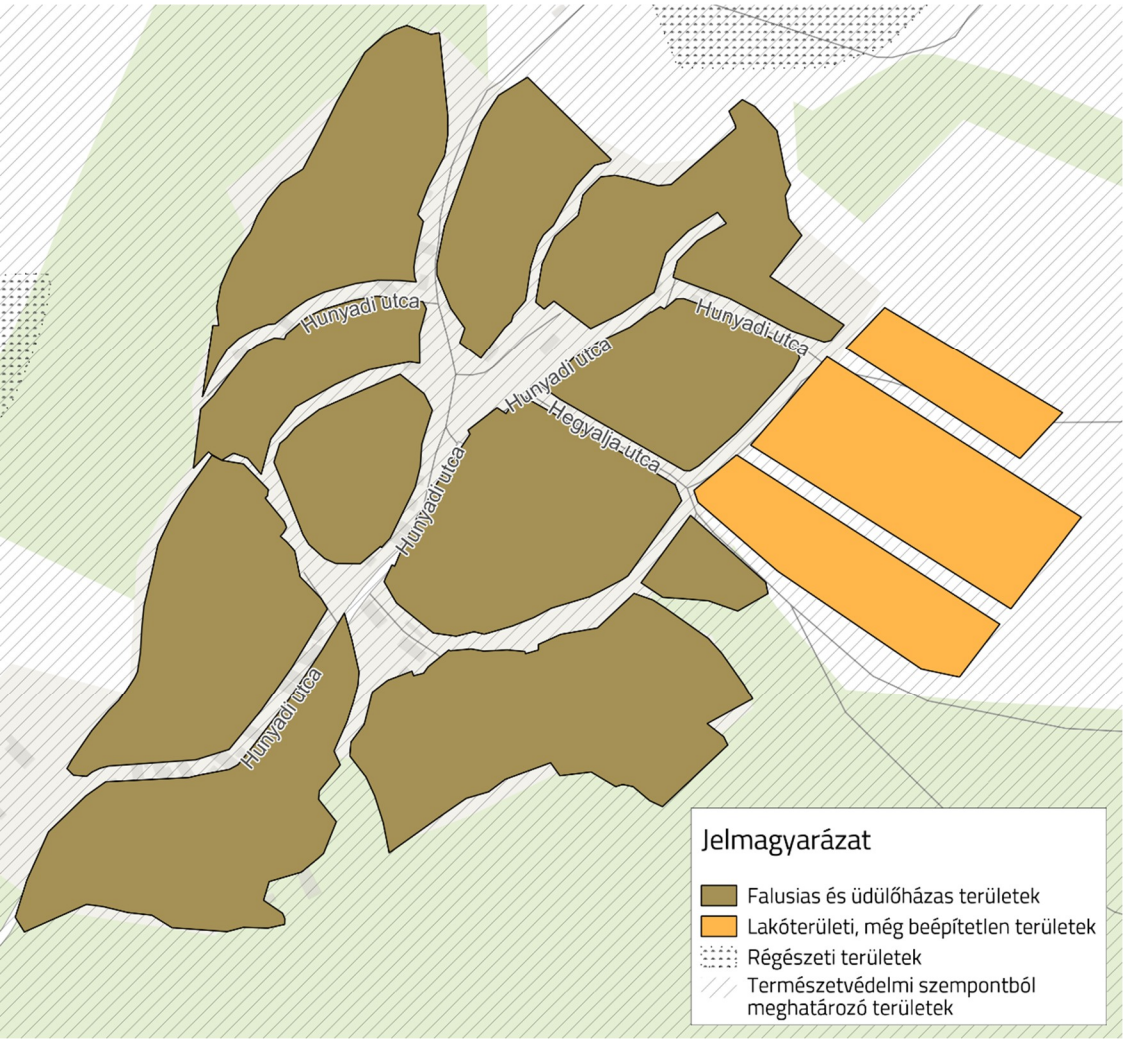

A település méretéből adódóan is, valamint a településen elhelyezkedő épületek, épülettípusok, telekszerkezet alapján a településkarakteri tagozódás nem figyelhető meg. A településen a régi falusias jellemzőkkel bíró épületek vannak többségben, de számos régi épület felújításon esett át. Funkciójukat tekintve, lakó- és üdülőházak, vendégházak szerepét töltik be.

A lakóterületek távlati bővítésére kijelölt területek a még be nem épített, tartalék területek, melyeken a jövőben építendő épületeket kell mind a tájba illesztve, mind a településszerkezetileg kapcsolódó területekhez illeszteni. A falusias lakóterületi karakterű területeken a lakó- és üdülő funkció együttesen jelentkezik, egyedi területeket lehatárolni nem lehet. A két karaktert ezért nem választhatjuk el egymástól, szükséges őket együtt bemutatni. Szerencsés, hogy a vendégházak is magukon viselik a

településre jellemző népi építészeti vonásokat, kialakításokat így szervesen illeszkednek a lakóépületek közé.

A települést érintő természet- és tájvédelmi területek a településképet meghatározó területeknek minősülnek ezért megóvását, fenntartását, kilátás és rálátásvédelmét fontos szem előtt tartanunk.

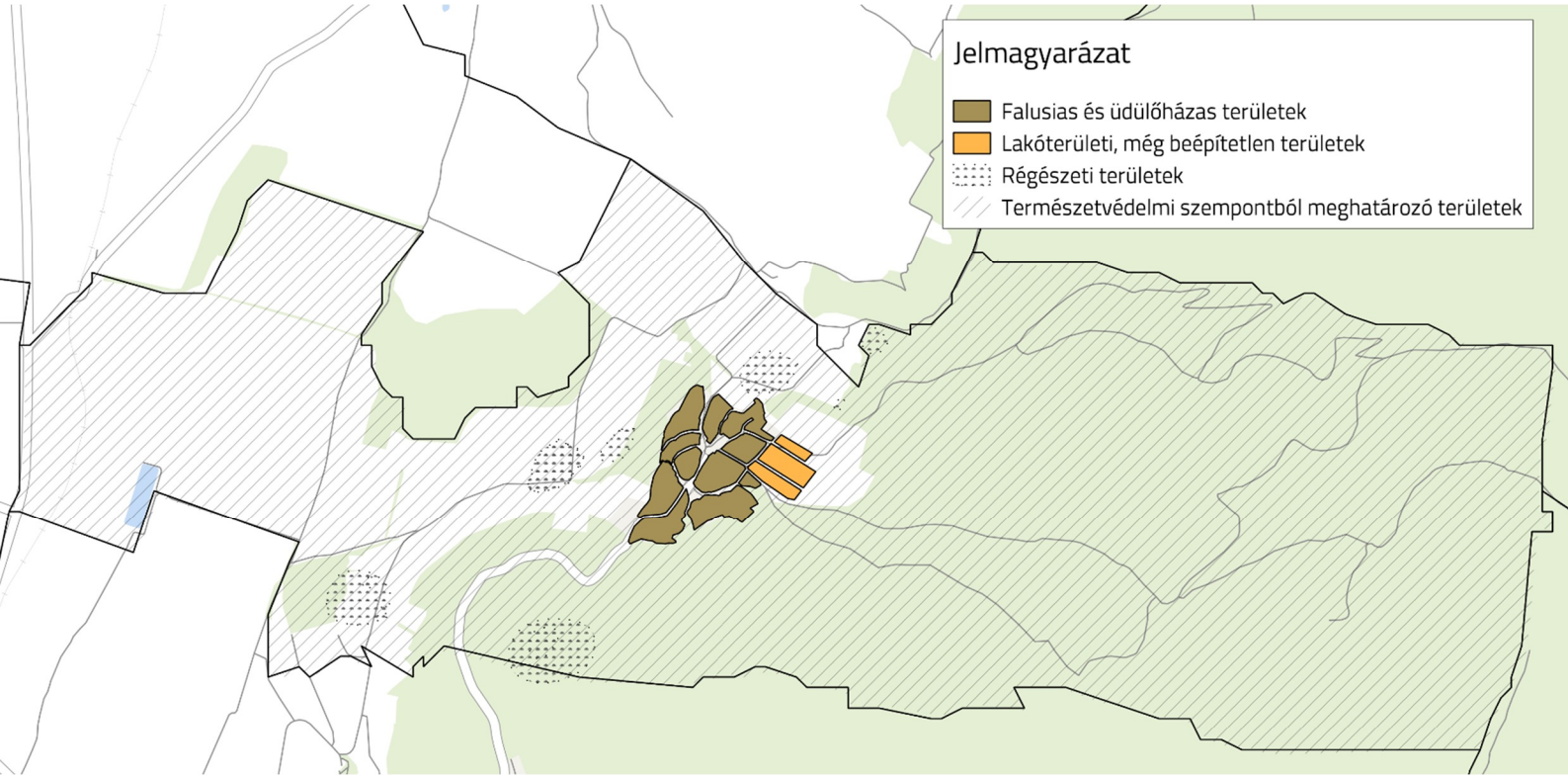

5.

ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

Arra vonatkozóan, hogy milyen mértékben legyen tekintettel egy új épület, településrész és annak környezete a vele együtt látható építményekre és különösen a szomszédok elvárásaira, elsősorban etikai elvárások, és csak kisebb részben építészeti javaslatok fogalmazhatók meg. A települési együttélési elvárás az, hogy az építési, környezetalakítási beavatkozások a kialakult állapotnál kedvezőtlenebb állapotot nem idézzenek elő, lehetősége szerint a település vonzerejének erősítését segítse. Az építészeti javaslatok ennek tükrében olyan településarculat elérését segíthetik, amelyben a kialakult arculatot nem értékelik le az újabb kirívóan eltérő, hivalkodó épületek és zöldfelületek. Néhány nyilvánvalóan bántó építészeti megnyilvánulás kizárásán túl a maximális igényszintet minden építési és környezeti beavatkozás tervezetnél a legtehetségesebb helyi és térségi művészek szakértői véleménye jelentheti. A helyi civil szervezetek folyamatos kontrollja és észrevételei segítik az önkormányzati döntéshozókat, hogy a kevés feszültséget ébresztő átlagos szintet el lehessen érni.

Ebben a fejezetben nem szeretnénk egyoldalúan állást foglalni, leszűkíteni a lehetőségeket. Viszont szeretnénk bemutatni, hogyan kerüljük el a legáltalánosabb hibákat.

FALUSIAS ÉS ÜDÜLŐHÁZAS TERÜLETRÉSZEK

MAGASSÁG

Arka községben a falusias és üdülőházas területek a belterület jóformán egész területét lefedik. Az épületek többnyire földszintes kialakításúak, ritkán egy emeletes ráépítésűek. A meglévő házak közel azonos magasságúak, ezért a túl magas házak nem illeszkednek a község kialakult arculati megjelenésébe.

A TETŐHAJLÁSSZÖG ÉS TETŐFORMA

A községben a lapostető alkalmazása tájidegen és nem javasolt. A magastetők közül is az utcára merőleges gerincű, vagy jellegű nyeregtető illetve összetett tetőidomok alkalmazása javasolt. A jellemző tetőformák a kontyolt illetve csonka kontyolt illetve a nyeregtetők. Ezek készülhetnek cserép, betoncserép, vagy zsindelyből, bár ez utóbbi kevésbé jellemző a településre. A házak tetőhajlásszöge közel azonos, ezzel egységes utcaképet formál a községben.

A településen törekedni kell a szomszédos épületek tetőformáihoz való igazodásra. A korábban kialakult egységes utcakép megtartására való törekvés által megtartható az egységes utcakép kialakítás.

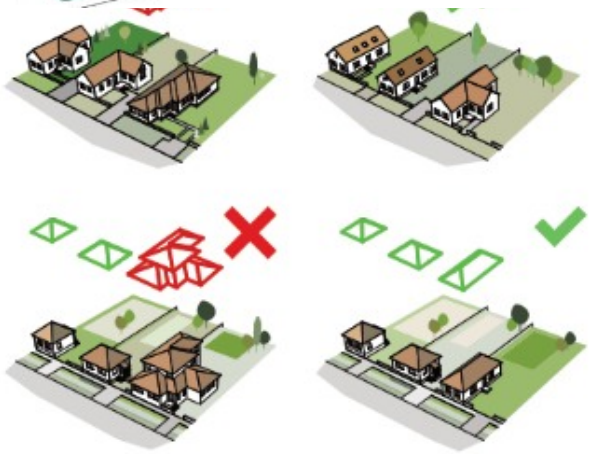

A jövőben új házak építése során érdemes arra is odafigyelni, hogy az építési hely szomszédságában lévő beépített területeken milyen tetőformát alkalmaztak.

Például, ha a telek körül nyeregtetős épületek állnak, úgy oda ne tördelt formájú épülettetőt tervezzünk, hanem a többi épülethez hasonló tetőformát.

TELEPÍTÉS

A településen házak telepítése jellemzően oldalhatáron álló elhelyezésű. A lakóépületek és vendégházak telken belüli elhelyezkedése, kialakítása utcára merőleges rendszerű, és többségük előkertes kialakítású. Új építéseknél kerülni kell az utcára nem merőlegesen történő telepítést és az indokolatlan mélységben való elhelyezést

Felvétel: Popovics László: Arka ősszel. 2015 dec. 30.

TEREPALAKÍTÁS

Arka község a Zempléni-hegység egyik, hegyekkel körülvett kis falva, így a területeinek nagy része dombos, ezért az újonnan épülő házak esetében lejtős terepre lehet számítani. Nem javasolt az épület földbe vájása, az így kialakuló mélyedésben az esővíz összegyűlhet, a kert rosszul használható. Az épület teljesen kiemelése sem javasolható, mivel így a ház kiemelkedik a szomszédai közül.

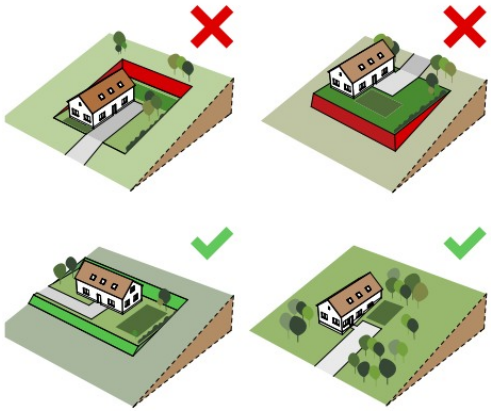

A jó megoldás, az újonnan épülő ház részleges bevágása. Az így kitermelt földdel feltölthető egyenesre a telek, kevés földet kell megmozgatni. Jó megoldás lehet még, ha az épület eleve a terepbe illesztve épül, így kapcsolata a környezetével jó a földmunka pedig minimális.

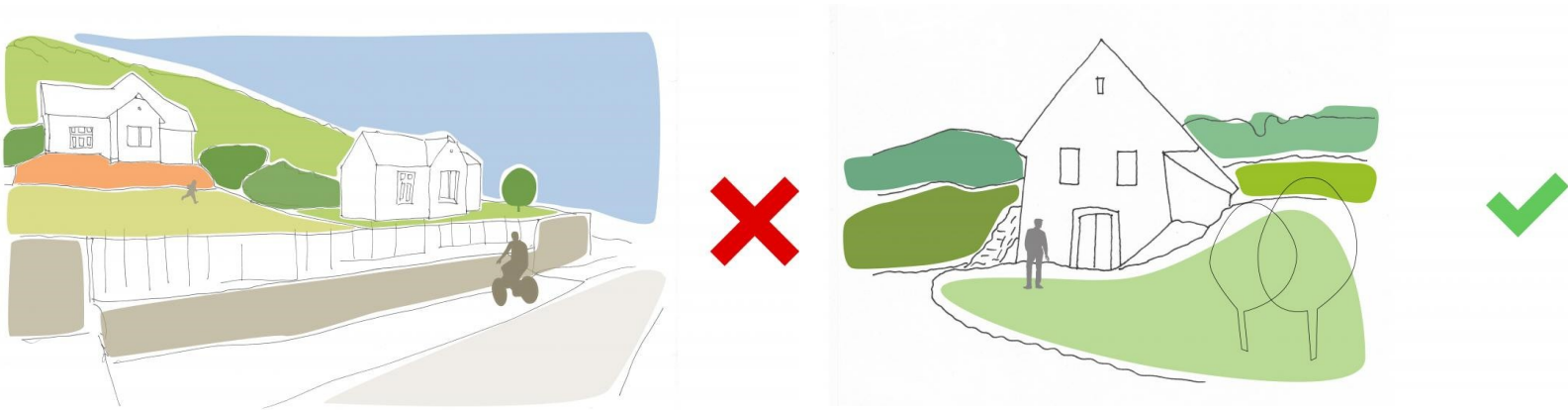

ANYAGHASZNÁLAT, SZÍNEK

A község épületeinek színvilága visszafogott, megfigyelhető az illeszkedés, a hasonló anyag- és színhasználat. A meglévő épületek színéhez igazodó, ahhoz illeszkedő új épület építése ajánlott. A rikító, feltűnő és kirívó színű fémlemez fedés és burkolat kerülendő.

A falfelületek esetében kerülendők a hangsúlyos, erős színek. A vakolt, festett falburkolatok színe világos színárnyalatú legyen. Anyaghasználatra javasolt a falburkolatok kő, műkő, tégla, mészhomok tégla vagy ezek kombinációjának alkalmazása. Kerülendő a fém és eternit jellegű homlokzatburkolat, a mázas kerámia burkolat vagy a falszerűen alkalmazott üveg és fémszerkezetek alkalmazása. Az oromfalak kialakítása falazottan, vagy faanyaggal is történhet.

KERÍTÉSEK A KÖZSÉGBEN

Természetes határ, kerítés növényelválasztásból.

Teljesen áttört, drótfonatos kerítés.

Oszlopos kerítés 1/3-ad lábazat és 2/3-ad áttört résszel.

Az településen a lakó- és üdülőtelkek esetében az áttört kerítések alkalmazása a jellemző, a tömör és nem átlátható megoldásokkal szemben.

Áttört kerítések nádszövettel vagy más takaróeszközzel való borítása helyett a belátás korlátozására sövény létesítése javasolt.

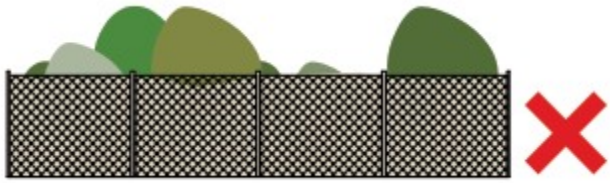

Áttörés nélküli, falszerű kerítés elemek előkertes lakóterület kerítései körében kedvezőtlenek.

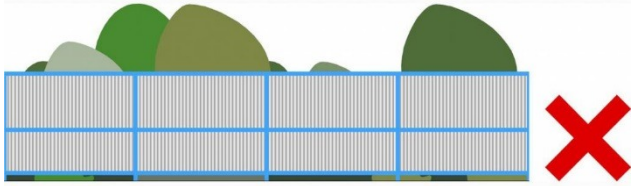

A kerítések az utcakép szerves részét képezik. Léteznek hagyományos megoldások, melyek mind anyaghasználat, mind forma és kialakítás terén megjelennek, és léteznek modern megoldások is. Arkán vegyesen előfordulnak mind a két típus jellemzői. A kő és fa vegyítése jellemző főként, de előfordulnak a kovácsoltvas, tégla és kő elemek kombinációi is. Alkalmazhatunk élő kerítés elemeket, mint például sövényt a meglévő szerkezet kiegészítéseként.

A kerítés lehet áttört, mely az elő és oldalkertekbe betekintést enged, vagy lehet tömör, zárt, ha magánéletünket szeretnénk megóvni, de erre jobb megoldás a sövénnyel történő takarás.

A kialakításánál jelentősége van az utcakép egységesnek mondott megformálásának. Ez értelmezhető úgy, hogy egy utcaszakaszon kialakult szerkezettel, anyagokkal, formákkal, színekkel készülnek az 1,80 m magasságig emelt kerítések. Egy másik megközelítésnél a hierarchikus komponáltság kap fontos szerepet. Ilyen esetben a növényzettel is társulva lehetnek rövid, növényi szoborként megjelenő domináns szakaszok, körülöttük a testes beton vagy téglapillérek nélküli, finom hálószerkezetes kerítések. Törekedni kell arra, hogy minél több zöld növény és kevésbé hangos színekkel kellemes összkép alakuljon ki.

TERMÉSZETVÉDELMI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK

Arka község településképét jelentősen meghatározza földrajzi elhelyezkedése. A Zempléni-hegységben a hegyekkel körülvett kis falu festői tája és a település közigazgatási területe különböző természetvédelem, örökségvédelem alatt áll.

A korábban már részletezett védett természeti és örökségi értékek a településképet meghatározó településkarakternek tekintendők ezért minőségének megóvását fenntartását, kilátás és rálátásvédelmét fontos szem előtt tartanunk.

A védett településrészeken fokozott körültekintéssel kell minden beavatkozást megvalósítani. Javasolt a területek beépítetlen jellegének megtartása a már kialakult és értéket képviselő építmények karakterének megóvásával együtt.

Az értékes tájkarakter megőrzése a területhasználat, telekszerkezet hosszú távú megtartásával őrizhető meg. A védett területeken reklámfelület elhelyezésére szolgáló önálló építmény, felszíni elektromos hálózati, vagy hírközlési elem vagy építmény elhelyezése nem ajánlott, amennyiben fejlesztésre van szükség úgy, - ha a vezetékek földbe fektetése nem oldható meg, - a meglévő tartószerkezeteken történő elhelyezés javasolható csak. Az éjszakai fényszennyezésre is gondolnunk kell. A világítás kialakítása során csak lefelé világító megoldások alkalmazhatóak. Az éjszakai fényszennyezés csökkentése érdekében nem javasolt a hideg fehér fényű világítótestek alkalmazása. A világítótestek árnyékolása, valamint a világítás időtartamának a tényleges használat idejére való korlátozása, a szükséges mennyiségre csökkentése javasolt.

6.

MAI PÉLDÁK

KERTEK, UDVAROK

A pihenés, kikapcsolódás és az élelmiszertermelés helyszíne a kert. A növényekkel teli előkert évszakonként változó, sokszínű élénkítő hatást kelt. A jól megválasztott növényfajták egész évben változó kert-képet formálhatnak, és nem csak számunkra

kedvezőek, mivel egyes élőlények életterévé is vál(hat)nak. A település arculatában nagy szerepet játszik az előkertekben illetve oldalkertekben telepített növények sokrétűsége. A rendezett előkerttel hozzájárul az utcakép kedvező megítéléséhez. A település falusias lakóterületein a kert többnyire a mezőgazdasági termelés és a pihenés funkcióját látja el.

ERKÉLYEK, TORNÁCOK

A településen sűrűn előfordulnak a népi építészetre jellemző oszlopos tornác és terasz kialakítások. A tornáci kialakítására számos, részleteiben eltérő megoldás lehetséges. A

tornácos épületek sora karakteres utcaképet mutat, nosztalgikus jellegű. Maga a tornác funkció kap jelentőséget, dekoratív elemmé válva is erősíti a település sajátos arculatát. Nem mond ellent annak a törekvésnek, hogy egy új épület kialakításánál törekedjünk az egyszerűségre, mind formában, mind anyaghasználatban, mivel az épületek tömegalakításának egyszerűsége a meghatározó.

AJTÓK, ABLAKOK

A nyílászárók nagyban befolyásolják az épületek megjelenését, hangulatát. A legtöbb épületeken fából készült osztott ablakokat használtak. A fehér és barna

színek használata volt jellemző. Az épületek ablakai többnyire álló arányú, osztott kialakításúak voltak.

Az új épületek építése esetén tetszőleges anyagú, de fa mintázatú, vagy fegyverzetű osztott ablakok beépítése csak új környezetben fogadható el.

Az 1900 előtti épület házak kis ablakait a századelőtől gyakran megnagyobbították, majd a két magasított ablakos utcai homlokzatokat a hatvanas évektől egy hármasablakra cserélték. A néha városi házaktól átvett vakolatkeretezéseket leverték. Az itt bemutatott eseten a homlokzati kialakításánál a múlt századelő jellegzetes ablakát gondosan újragyártották. Ez példaszerű megoldás. A festőinek gondolt ablakkeretezés a világszerte

terjedő un. organikus vagy bioépítészeti véletlennek vagy javítottnak látszás gesztusával jelenik meg, a modern épületek

kerettelen résablakai iránti idegenkedésből eredően. Városokban is gyakori az itt látható megoldás ellentettje, amikor a vakolt homlokzatokra kerül „spontán” abbahagyott kőburkolat.

Ilyen megoldásokat tiltani nem kell, de gyakoribb előfordulásával ugyanúgy elveszti érdekességét, mint a népi lakóházakra vízszintes sávban felrakott vakolatsávok. A jószándék érzékelhető, de a népi építészet finom tagozatait, rizalitjait nem helyettesítheti.

HOMLOKZATKÉPZÉS

Az épületek homlokzati kialakításánál ügyelnünk kell arra, hogy a nyílászárók kellemes arányaival és a hagyományos anyagok használatával illeszkedjen a környezetünkbe. A különböző anyagok megfelelő mértékű társítása érdekes homlokzatot eredményezhet. Az itt idézett épület arányosságával, igényes anyagválasztással és kompozíciós renddel kivételesen jó megjelenést ad, ezért is feltűnő a külön is idézett ablakkeretezés „maszatos" megoldása. Az építtető ilyen kísérleteit tiszteletben kell tartani, hiszen bármikor lehetősége van számos olyan módosíásra, amelynek során akár a falak színét megváltoztathatja, és nehéz lenne elérni, hogy ne fesse fehérre az ablakok tokjait, ha arra támad kedve. Természetesen új építés esetén is helyi védettségre javasolható jelentős értékeire tekintettel.

KÖZTERÜLETI NÖVÉNYZET

Utcák, terek zöld sávjainál, homlokzat-kialakításánál, vízelvezetés megoldásánál a már kialakult arányokhoz és viszonyokhoz illeszkedjünk az egységes, karakteres utcakép megteremtése érdekében. Az utcák menti fasorok fatípusainak kiválasztása során például ügyelnünk kell többek között a légvezetékek, földkábelek elhelyezkedésére, illetve az utcai homlokzatok magasságára, egységes előkertméretek kialakítására és kerülnünk kell a tájidegen fajok alkalmazását. Adott térségben honos, a településre jellemző, növényfajok kiválasztását előnyben kell részesíteni a fasorok és a növényállományok telepítése során a karakteresség megőrzés érdekében.

Fontos odafigyelni az adott fafajok igényeire, (kifejlett példányok terület-igénye, rendszeres metszést igényelnek-e, szárazságot, környezet-terhelést tűrik-e). A közlekedés-biztonsági szempontokra is figyelemmel kell lenni – rálátási-kilátási viszonyok.

TOVÁBBI JÓ PÉLDÁK

HJC 878

7.

HIRDETÉSEK, REKLÁMTÁBLÁK

Az utcára kirakott hirdetőtáblák, cégérek, reklámfelületek nagymértékben befolyásolják az utcaképet, ezért vállalkozóként érdemes odafigyelnünk arra, hogyan hirdetjük szolgáltatásainkat. A reklámok egymáshoz illesztésével, sokkal kedvezőbb utcaképet mutatna mindenkinek, aki a településre érkezik, áthalad. Az igényes, nem túl feltűnő, de jól észrevehető feliratok is elérhetik figyelemfelkeltő céljukat. A hirdetés lényege a tájékoztatás, ezt tehetjük utcaképbe illően is. Nem könnyű feladat a reklámok, cégérek elhelyezése, úgy, hogy felfigyeljenek ránk, de közben belesimuljunk a környezetünkbe.

A vállalkozások számára világosan meg kell fogalmazni és az arkai épületek, kerítések léptékéhez mérten meghatározni, hogy milyen cégfeliratok és reklámtáblák elhelyezését támogatja az önkormányzat. Irányadó az, hogy a lehető legkevesebb felirat és tábla készüljön fehér vagy élénksárga alapon.

Az egyéb műszaki berendezések, mint például a klímaberendezések külső szerkezetei, vagy a parabola antenna tányérja oly módon helyezendők el, hogy az utcaképet ne rontsák. Ez azt jelenti, hogy az utcaképet rontó, vagy jelentősen befolyásoló műszaki és/vagy gépészeti berendezések lehetőség szerint közterületről nem látható módon kerüljenek elhelyezésre. A síktáblás napelemek, vagy napkollektorok elhelyezésére vonatkozóan a községre jellemző magastető-alkalmazás miatt javasolt az építészeti környezethez illeszkedve történő elhelyezés. A magastetőn való elhelyezés esetén a tető síkjában történő elhelyezés javasolt, annak dőlésszögével megegyezően.

Megrendelő:

Arka Község Önkormányzata

Készítette:

Kőszeghy Építészet Bt.

Dr. Kőszeghy Attila vezető településtervező

Kőszeghy Éva okl. építészmérnök

Felhasznált irodalom:

- Hatályos településrendezési terv vizsgálati és alátámasztó munkarésze
- Popovics László videó anyaga
- dr. Kasza Sándor – Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Kézikönyve
- Arkáért Hagyományőrző és Faluszépítő Egyesület honlapja
- TAK egyeztető felület építészeti útmutató ábrái (Lechner Tudásközpont)
- Magyarszéphely minta településképi arculati kézikönyv

Készült:

2017. szeptember hó